

Κετσετζόγλου Σ. Νικόλαος

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄- Β΄- Γ΄ Λυκείου

**Προετοιμασία για τις Πανελλήνιες Εξετάσεις
μέσα από *Δίκτυα Κειμένων* και
*Συνεργατικές Εργασίες-Projects***

- Ανάλυση των Προγραμμάτων Σπουδών
- Ανάλυση των σχολικών εγχειριδίων *Έκφραση-Έκθεση*
Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου
- Εναλλακτικό διδακτικό μοντέλο μέσα από:
16 θεματικούς κύκλους
84 κείμενα
346 εργασίες-projects

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	13
Αρκτικόλεξα.....	15
Περίληψη.....	17
Abstract.....	19
Εισαγωγή.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	31
1.1. Το Πρόγραμμα Σπουδών.....	33
I. Η σημασία της μελέτης των ΠΣ.....	33
II. Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου: Από τον κοινωνικό γραμματισμό στον... κοινωνικό εποικοδομισμό.....	33
III. Γ΄ Λυκείου: Η διαλογικότητα, ο κριτικός στοχασμός και η δημιουργικότητα.....	38
IV. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού.....	40
V. Γ΄ Λυκείου: Η τελική αξιολόγηση με βάση τις αρχές της Κειμενογλωσσολογίας. Οι βασικές αρχές της επιστήμης.....	41
VI. Σημαντικές επισημάνσεις του Προγράμματος Σπουδών Α΄, Β΄ Λυκείου (επιδιωκόμενοι στόχοι και οργάνωση περιεχομένου).....	44
VII. Ο σκοπός και το πλαίσιο αρχών στο ΠΣ Γ΄ Λυκείου.....	47
VIII. Μαθησιακές διαδικασίες - Προσδοκώμενα αποτελέσματα ΠΣ Γ΄ Λυκείου.....	48
IX. Διδακτική μεθοδολογία στη Γ΄ Λυκείου: ο πολυγραμματισμός και η μέθοδος project.....	54
X. Οργάνωση περιεχομένων στη Γ΄ Λυκείου.....	56

1.2. Ανασκόπηση στο βασικό σχολικό εγχειρίδιο ΕΕΑ.....	60
1.3. Ανασκόπηση στο βασικό σχολικό εγχειρίδιο ΕΕΒ.....	94
1.4. Ανασκόπηση στο βασικό σχολικό εγχειρίδιο ΕΕΓ.....	132
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ.....	159
2.1. Ο άνθρωπος.....	171
2.2. Θεσμοί-Φορείς Κοινωνικοποίησης και η σημασία του Διαλόγου	182
2.3. Παιδεία-Εκπαίδευση.....	198
2.4. Η σημασία της Γλώσσας και ο Αναλφαβητισμός.....	227
2.5. Κοινωνικές σχέσεις (Οικογένεια και Νεολαία).....	248
2.6. Η Ψυχαγωγία και ο Ελεύθερος χρόνος.....	275
2.7. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.....	288
2.8. Η εργασία και η ανεργία.....	318
2.9. Ο πνευματικός πολιτισμός, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η κρίση τους σήμερα.....	335
2.10. Πολιτική, Δημοκρατία, Λαϊκισμός και φαινόμενα κοινωνικοπολιτικής κρίσης.....	359
2.11. Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση και Παγκοσμιοποίηση.....	397
2.12. Η τεχνολογία, η επιστήμη και η Βιοηθική.....	419
2.13. Πολιτισμός, Παράδοση και η σημασία των Μνημείων.....	440
2.14. Περιβάλλον – Τουρισμός.....	461
2.15. Ο Αθλητισμός και η σημασία προάσπισης της υγείας.....	475
2.16. Η Πανδημία του Κορονοϊού.....	488
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	503
3.1. Συζήτηση των ευρημάτων της μελέτης.....	505
3.2. Συμπεράσματα.....	510

3.3. Περιορισμοί.....	519
3.4. Επιπτώσεις της μελέτης.....	522
3.5. Προτάσεις για μελλοντικές μελέτες/έρευνες.....	524
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	527
Βασική Βιβλιογραφία.....	527
Βιβλιογραφία που αξιοποιείται για τα δίκτυα κειμένων.....	534
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	541
1. ΦΕΚ (23/9/2021) για το Πρόγραμμα Σπουδών Α΄, Β΄ Λυκείου.....	541
2. ΦΕΚ (31/12/2019) για το Πρόγραμμα Σπουδών Γ΄ Λυκείου.....	549
3. ΦΕΚ (03/10/2022) για τον τρόπο εξέτασης της ΝΓΛ στις ΠΕ.....	573
4. Πρόγραμμα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας στις Α΄, Β΄ και Γ΄ Τάξεις Λυκείου (2021, πρώτη έκδοση).....	581
5. Η Ιστορία του Δοκιμίου.....	605

Ευχαριστίες

Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτέλεσε -στο μεγαλύτερο μέρος του- τη διπλωματική μου εργασία για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, *Διδακτική της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας*. Η εργασία με τίτλο *Διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στο Λύκειο: Εναλλακτική κειμενοκεντρική οργάνωση και διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας. Αναδιάρθρωση της διδακτέας ύλης και του τρόπου προσέγγισης του μαθήματος και ολιστική διδασκαλία μέσα από δίκτυα κειμένων και εργασίες-projects* παρουσιάστηκε στις 23/3/2023 ενώπιον του συντονιστή των μεταπτυχιακών εργασιών, καθηγητού κ. **Πέτρου Αλέξιου**, και της Τριμελούς Επιτροπής Αξιολόγησης που αποτελούταν από τις καθηγήτριες, κα. **Ντούλια Ειρήνη**, κα. **Μαγκλάρα Μαρία** και τον επιβλέποντα καθηγητή κ. **Γεράση Γεώργιο**.

Η ολοκλήρωση της συγκεκριμένης μελέτης δεν θα είχε πραγματοποιηθεί χωρίς τη στήριξη του επιβλέποντος καθηγητού, κ. **Γεράση Γεώργιου**, τον οποίο και θα ήθελα να ευχαριστήσω μέσα από την καρδιά μου. Στη διάρκεια μιας δύσκολης περιόδου -λόγω των επαγγελματικών και στρατιωτικών υποχρεώσεών μου- ήταν πάντα δίπλα μου, ακαδημαϊκά, αλλά και ηθικά και ψυχολογικά, όταν η πίεση του χρόνου με έκανε πολλές φορές να πιστεύω πως δεν θα τα καταφέρω. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την εξαιρετη φιλόλογο, κα. **Κάππου Μαρία**, οι ενδιαφέρουσες και εποικοδομητικές συζητήσεις με την οποία με οδήγησαν στην επιλογή αυτής της εργασίας και φυσικά τον κ. **Δαμιανό Γεώργιο** ο οποίος αποφάσισε να στηρίξει την έκδοση ακόμη ενός φιλολογικού μου εγχειρήματος.

Ένα ακόμη μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου, στη μαμά μου, **Ροζάνα**, στην αδερφή μου, **Στέφανη**, αλλά και στον ανιψιό μου, **Γρηγόρη**, που είτε το καταλάβαιναν είτε όχι, με βοηθούσαν πάντα ψυχολογικά έτσι ώστε να εξισορροπώ τις επαγγελματικές με τις ακαδημαϊκές μου υποχρεώσεις και να συνεχίζω να πετυχαίνω τους στόχους μου. Το μεγαλύτερο, όμως, το οφείλω στον πατέρα μου, **Σάββα**, που με προσέχει

από εκεί ψηλά εδώ και λίγους μήνες. Είναι ο λόγος που συνεχίζω πάντα να προσπαθώ να κατακτώ τους μεγάλους μου στόχους όπως αυτός μου δίδαξε. Ξέρω ότι θα ήταν πολύ υπερήφανος για την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών και για την έκδοση του παρόντος βιβλίου.

Απρίλιος 2023

Η παρούσα μελέτη καταπιάνεται με το ευρύ πεδίο της διδακτικής της *Νεοελληνικής Γλώσσας* στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και συγκεκριμένα στις τρεις τάξεις του Λυκείου. Όπως αποκαλύπτει και ο τίτλος της εργασίας (βλ. *Ευχαριστίες*), με βάση την κειμενοκεντρική προσέγγιση, προσπαθώ, αναλύοντας τα Προγράμματα Σπουδών αλλά και κάνοντας μια γενική επισκόπηση στα τρία σχολικά εγχειρίδια να εξετάσω κατά πόσο αυτά τα σχολικά βιβλία ανταποκρίνονται και υλοποιούν τους διδακτικούς στόχους και τις κατευθυντήριες διδακτικές γραμμές που προκύπτουν από τα Προγράμματα Σπουδών. Στόχος μου, δηλαδή, είναι να ελέγξω αν ένας/μία καθηγητής/καθηγήτρια μπορεί να βασιστεί σε αυτά τα σχολικά εγχειρίδια και να προετοιμάσει με τον δέοντα τρόπο έναν/μία μαθητή/μαθήτρια για τη σύνθετη εξέταση του μαθήματος της *Νεοελληνικής Γλώσσας* στις Πανελλήνιες Εξετάσεις. Όπως προκύπτει και από τον τίτλο (βλ. *Ευχαριστίες*), η εργασία μελετά μόνο το πεδίο της *Νεοελληνικής Γλώσσας* και έτσι δεν σχετίζεται με το γνωστό *Γ' Θέμα* της εξέτασης στο μάθημα *Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία*. **Το πιο σημαντικό:** με βάση τις επιταγές της κειμενοκεντρικής προσέγγισης, της σύγχρονης επιστημονικής βιβλιογραφίας και με άξονα τα συμπεράσματα από την ανασκόπηση στα τρία βασικά εγχειρίδια επιχειρώ να παρουσιάσω έναν εναλλακτικό τρόπο οργάνωσης και διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος, ο οποίος έχει κειμενοκεντρικό και ολιστικό χαρακτήρα και αφορά και τις τρεις τάξεις του Λυκείου. Η δομή δεν βασίζεται στην ύλη της κάθε τάξης ξεχωριστά αλλά σε ευρύτερους θεματικούς κύκλους, καθένας από τους οποίους περιλαμβάνει ένα δίκτυο κειμένων (κάτι που δικαιολογεί και τη μεγάλη έκταση της εργασίας). Στα κείμενα αυτά δίνεται η δυνατότητα σε μαθητές/μαθήτριες και καθηγητές/καθηγήτριες να εργαστούν από κοινού μέσω εργασιών-projects και να μελετήσουν με μεγάλη λεπτομέρεια όλα τα ζητήματα θεωρίας και παραγωγής λόγου (ήδη από την πρώτη τάξη του Λυκείου), εξαντλώντας ουσιαστικά την ύλη σε καθέναν από αυτούς τους κύκλους και τα δί-

κτυα κειμένων. Μέσω αυτής της εργασίας, καταβάλλεται προσπάθεια να βοηθηθούν οι εκπαιδευτικοί (ιδίως αυτοί/ αυτές που εργάζονται σε φροντιστήρια ή ασχολούνται με την κατ' οίκον παράδοση ιδιαίτερων μαθημάτων) να διδάξουν πιο εύληπτα και αποτελεσματικά το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας έτσι ώστε οι μαθητές/μαθήτριες να ολοκληρώσουν με επιτυχία τη σχολική τους πορεία, αποκτώντας όλα τα σημαίνοντα στοιχεία αλλά και πετυχαίνοντας στις τελικές Πανελλήνιες Εξετάσεις.

Λέξεις κλειδιά: Διδακτική της Νεοελληνικής Γλώσσας, Πανελλήνιες Εξετάσεις, Πρόγραμμα Σπουδών, Κειμενοκεντρική Προσέγγιση, ολιστικός χαρακτήρας, δίκτυο κειμένων, θεματικός κύκλος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση του βασικού θεωρητικού πλαισίου της έρευνας, που αφορά κυρίως στο ΠΣ της ΝΓ για τις τρεις τάξεις του Λυκείου και τα τρία βασικά σχολικά εγχειρίδια (ΕΕ Α', Β' Γ' Λυκείου). Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι κατευθυντήριες γραμμές που δίνονται από το Υπουργείο Παιδείας (σε συνεργασία με το ΙΕΠ) και εξομαλύνονται τα ζητήματα θεωρίας και θεματικών ενοτήτων με τα οποία καταπιάνονται τα διάφορα κείμενα στα σχολικά εγχειρίδια της Α', Β' Γ' Λυκείου.

Όπως θα γίνει σαφές, η μελέτη των ΠΣ για την Α', Β' και τη Γ' Λυκείου είναι πολύ σημαντική για την σαφή κατανόηση των κατευθύνσεων που πρέπει να ακολουθηθούν κατά τη διδασκαλία. Η βιβλιογραφική μελέτη γίνεται, αρχικά, συνθετικά και δεν παρουσιάζει ξεχωριστά τις τρεις τάξεις, ωστόσο κατά την ολοκλήρωση της ανασκόπησης -κυρίως- στο ΠΣ, παρουσιάζονται πιο διακριτά τα κεφάλαια που σχετίζονται με την οργάνωση του περιεχομένου και τους διδακτικούς στόχους ανά τάξη.

Το συγκεκριμένο, λοιπόν, κεφάλαιο, δομείται σε τέσσερις μεγάλες ενότητες, όπως αυτές γίνονται διακριτές και στα *Περιεχόμενα*. Αρχικά (1.1.) αναλύεται το ΠΣ που αφορά και τις τρεις τάξεις του Λυκείου και γίνεται μια ιδιαίτερα προσεκτική παρουσίαση των νοημάτων που απορρέουν από αυτό και οφείλουν να γίνουν αντιληπτά από τους/τις Κ/Κ. Στην ενότητα αυτή, λαμβάνονται υπόψιν σημαντικές μελέτες και βιβλιογραφία που συνδέεται κυρίως με την ΚΠ. Οι επόμενες τρεις ενότητες (1.2., 1.3., 1.4.) παρουσιάζουν ευσύνοπτα αλλά προσεκτικά την ανασκόπηση από τα τρία βασικά σχολικά εγχειρίδια στις τρεις τάξεις του Λυκείου (ΕΕ), δίνοντας έμφαση και στο βιβλίο του εκπαιδευτικού αλλά και στην αντίστοιχη σύγχρονη βιβλιογραφία. Μπορεί τα παρακάτω ευρήματα να είναι γνωστά σε άρτια καταρτισμένους/καταρτισμένες φιλόλογους, ωστόσο η επιστημονική δεοντολογία προτάσσει την προσεκτική μελέτη και παρουσίαση των πορισμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

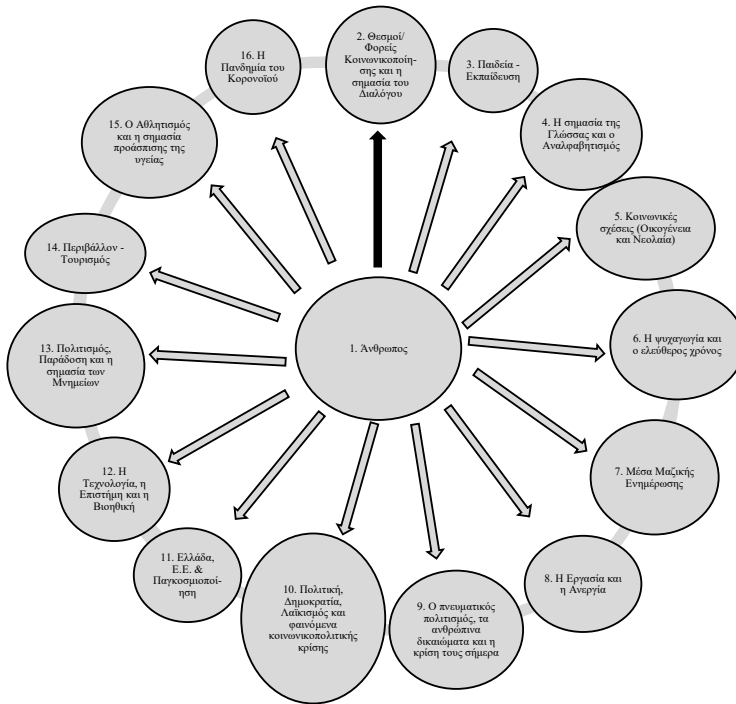
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η μελέτη του προηγούμενου κεφαλαίου αναδεικνύει επιγραμματικά τη διδακτέα ύλη, όπως αυτή διατυπώνεται στις τρεις τάξεις του Λυκείου. Η επιλογή της ανασκόπησης στα τρία βασικά σχολικά εγχειρίδια είναι σημαντική κυρίως για λόγους επιστημονικής δεοντολογίας (ένεκα και της θεματολογίας της συγκεκριμένης εργασίας), παρά το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε σχολεία έχουν -αναγκαστικά- γνώση των δεδομένων που παρουσιάστηκαν.

Η μελέτη, λοιπόν, των τριών βασικών εγχειριδίων δεικνύει πως σημαντικός αριθμός των κειμένων που παρουσιάζονται για ανάλυση είναι αναχρονιστικά και αρκετά παρωχημένα, όπως και γενικά ο τρόπος προσέγγισης του μαθήματος. Δεν πρέπει να λησμονείται εξάλλου ότι τα συγκεκριμένα σχολικά βιβλία αναθεωρήθηκαν τελευταία φορά το 2002. Παρότι αποτελούν «μια αξιόλογη και πρωτοποριακή, για την εποχή που γράφτηκε, συμβολή στη διδακτική του γλωσσικού μαθήματος» (Πολίτης, 2001, σ. 11), δεν παύει «να βασίζονται ως προς τη μεθοδολογία στον παραδοσιακό τρόπο προσέγγισης της γλώσσας στη σχολική τάξη» (Τσάπρα, 2020, σ. 59).

Πριν παρουσιαστεί η εναλλακτική διδακτική πρόταση αξίζει να γίνει μια αντιπαραβολή της ύλης που παρουσιάστηκε στα σχολικά εγχειρίδια με την ύλη (αφορά το α' , β' και δ' θέμα της εξέτασης, δηλαδή την περίληψη, τις ερωτήσεις θεωρίας και την έκθεση). Η ύλη από τη μια πλευρά διαρθρώνεται με βάση τα σχολικά εγχειρίδια και γι' αυτό χωρίζεται και με βάση τις τάξεις. Στη δεύτερη στήλη, η ύλη χωρίζεται με βάση τις οδηγίες από το αντίστοιχο ΦΕΚ αλλά και τα σχολικά εγχειρίδια. Για λόγους συντομίας, μετά την παράθεση της ύλης στη δεύτερη στήλη, αιτιολογείται ο ορισμός της με αναφορά μόνο στο τελευταίο ΦΕΚ (εκτός από το κεφάλαιο των *Μετασχηματισμών*). Η αιτιολόγηση με βάση τις συνοπτικές οδηγίες μπορεί να γίνει, μελετώντας ξανά το πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

2.2. Νέα (προτεινόμενη) διάρθρωση θεματικών κύκλων

Καθεμιά ενότητα από τις δεκαέξι που ακολουθούν περιλαμβάνει μια **εισαγωγική τοποθέτηση** για τα κείμενα που παρουσιάζονται και τους **προτεινόμενους διδακτικούς στόχους**. Μετά την παράθεση των κειμένων προτείνονται **εργασίες-projects** που εξαντλούν όλα τα ζητήματα της ύλης όπως διατυπώθηκε και στις προηγούμενες σελίδες. Η επιλογή του τελευταίου θεματικού κύκλου (*Η Πανδημία του Κορονοϊού*) είναι μια πρωτοβουλία του γράφοντος θεωρώντας πως το πρωτόγνωρο φαινόμενο που βίωσε (και βιώνει) η ανθρωπότητα μετά το ξέσπασμα της Πανδημίας χρήζει μεγαλύτερης συζήτησης και ανάλυσης τόσο από τους/τις Κ/Κ όσο και από τους/τις Μ/Μ.

Εισαγωγική Τοποθέτηση: Ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που συνιστούν τον άνθρωπο; Γιατί, ως κοινωνικό είδος, το ανθρώπινο θεωρείται το κυρίαρχο πάνω στη Γη; Οι Βιρδιδάκης, Καρασμάνης κ.ά. (2010) εξηγούν στο **Κείμενο Ι** -με αναφορές σε σημαίνοντες φιλοσόφους- γιατί οι άνθρωποι θεωρούνται ανώτεροι από όλα τα υπόλοιπα όντα επάνω στον πλανήτη. Όπως διαπιστώνεται, η εξήγηση δεν είναι τόσο απλή όσο φαντάζονται οι περισσότεροι. Παρόμοιες αναφορές κάνει και στην ομιλία του (**Κείμενο ΙΙ**) ο Harari (2017), ο οποίος, όμως, αποδίδει την άνοδο της ανθρωπότητας σε έναν κυρίως λόγο ο οποίος και γεννά -ενδεχομένως- μεγάλη απορία στους/στις αναγνώστες/αναγνώστριες.

Διδακτικοί στόχοι: Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ενότητας επιδιώκεται οι Μ/Μ να:

- αντιληφθούν τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι έχουν κυριαρχήσει πάνω στη Γη
- προβληματιστούν για την άποψη περί σημασίας της «φαντασίας» που διατυπώνει ο Χαράρι
- μπορούν να αποδίδουν συνοπτικά τα στοιχεία που παρουσιάζονται σε ένα κείμενο, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες μεθόδους πύκνωσης
- γνωρίζουν τις διαφορές ανάμεσα στη διμερή και στην τριμερή μορφή που μπορεί να έχει μια παράγραφος
- κατανοούν τη βασική θέση που διατυπώνει ένας συγγραφέας σε μια παράγραφο αλλά και τις βασικές ιδέες με τις οποίες τη στηρίζει
- γνωρίζουν τους βασικούς τρόπους και τα μέσα πειθούς
- ξεχωρίζουν τις δυο βασικές λειτουργίες της γλώσσας
- διακρίνουν τις βασικές λειτουργίες που επιτελεί το κάθε ρηματικό πρόσωπο

- αντιληφθούν τον ρόλο των ερωτημάτων τόσο όσον αφορά την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα όσο και όσον αφορά τη συνοχή
- γνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά των σημαντικότερων κειμενικών ειδών
- κατανοούν τις διαφορές ανάμεσα στον μακροπερίοδο και στον μικροπερίοδο λόγο
- διακρίνουν τη διαφοροποίηση των κειμένων ως προς το ύφος και ως προς τη χρήση των ρηματικών προσώπων
- παραγάγουν λόγο σε μορφή άρθρου και στοχαστικού δοκιμίου σχετικά με τη θεματική ενότητα του ανθρώπου

[Κείμενο I] Βιρβιδάκης, Σ., Καρασμάνης, (2010) Β. κ.ά. Η Ιδιαιτερότητα του ανθρώπου¹

«Ο Αριστοτέλης στα *Πολιτικά* του (1253a3) ισχυρίζεται ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο πολιτικό, εννοώντας ότι είναι από τη φύση του προορισμένος να ζει σε κοινωνία με άλλους ανθρώπους. Τη θέση του αυτή την αιτιολογεί με το επιχείρημα ότι ο άνθρωπος είναι ζώο έλλογο, δηλαδή ότι διαθέτει από τη φύση του λόγο (ομιλία) και λογική. Φαίνεται ότι ο συλλογισμός του Αριστοτέλη είναι ο εξής: επειδή ο άνθρωπος έχει από τη φύση του το χάρισμα του λόγου και επειδή ο λόγος είναι κατά βάση ένα εργαλείο επικοινωνίας, άρα ο άνθρωπος είναι από τη φύση του κοινωνικός, γι' αυτό και ζει με άλλους ανθρώπους σε κοινωνίες. Και άλλοι φιλόσοφοι, όπως για παράδειγμα ο Τόμας Χομπς, υποστήριξαν ότι αυτό διαφοροποιεί τον άνθρωπο από τα ζώα είναι η ομιλία. Άλλοι πάλι, όπως ο Πλάτων ή ο Τζον Λοκ, θεωρούν ότι η ουσιαστική διαφορά με τα ζώα είναι ότι ο άνθρωπος διαθέτει νόηση (*Homo Sapiens*). Κανένα ζώο δεν μπορεί να κάνει συλλογισμούς ή να λύνει μαθηματικά προβλήματα. Μήπως όμως

¹ Το απόσπασμα προέρχεται από: Βιρβιδάκης, Σ., Καρασμάνης, Β. κ.ά. (2010). *Αρχές Φιλοσοφίας*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 222

ο άνθρωπος είναι, εκτός των άλλων, το μόνο ζώο που μπορεί και έχει την αίσθηση του ωραίου ή του καλού και του κακού; Είναι δυνατόν ένα ζώο να θαυμάζει ένα ωραίο τοπίο, να ζωγραφίζει ή να ενεργεί με βάση το τι είναι το σωστό και όχι με βάση τα ένστικτά του; Άλλοι πάλι φιλόσοφοι, ξεκινώντας από τον μύθο του Προμηθέα, που αποδίδεται στον σοφιστή Πρωταγόρα, πιστεύουν ότι η βασική διαφορά με τα ζώα είναι ότι ο άνθρωπος επινοεί και κατασκευάζει εργαλεία (Homo Faber), με τα οποία μπορεί να επεμβαίνει και να τροποποιεί κάθε φορά το περιβάλλον του, ανάλογα με τις ανάγκες του. Έχουν τα ζώα τέτοιες ικανότητες;

Κάποιοι θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι ορισμένα ζώα διαθέτουν τέτοιες ικανότητες (όπως, για παράδειγμα, δυνατότητα επικοινωνίας, μνήμη, συναισθήματα, δημιουργικότητα), αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό. Πράγματι, η σύγχρονη βιολογία και η έρευνα σε ζώα έχουν δείξει ότι ορισμένα είδη έχουν ικανότητες που παλαιότερα δεν τις φανταζόμασταν. Αν λοιπόν σημαντικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου, όπως η γλώσσα, η δημιουργικότητα, ακόμα και η ευφυΐα, μπορούμε να τα διακρίνουμε σε κάποια ζώα, τότε ποια είναι η διαφορά τους από τον άνθρωπο; Πολλοί συμπεραίνουν ότι οι διαφορές ανάμεσα στον άνθρωπο και στα ζώα δεν είναι ποιοτικές αλλά ποσοτικές. Άλλοι όμως θα μπορούσαν να αντιτείνουν ότι, ακόμα κι αν είναι έτσι, οι πολύ μεγάλες ποσοτικές διαφορές δημιουργούν ποιοτικές διαφορές, επομένως υπάρχει ένα χάσμα ανάμεσα στον άνθρωπο και στο πιο εξελιγμένο ζώο.

Υπάρχει βέβαια ακόμα και το μεγάλο θέμα της συνείδησης, της συνειδητής δημιουργικότητας και της ελευθερίας της βούλησης. Όλες αυτές οι ιδιότητες θεωρούνται αποκλειστικά ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Έτσι, ο κάθε άνθρωπος έχει την ικανότητα να προβληματίζεται και να κρίνει διαρκώς τις καταστάσεις, να επινοεί και να σχεδιάζει το μέλλον του επιλέγοντας μέσα από πολλές δυνατότητες, σε αντίθεση με τα ζώα που ενεργούν σχεδόν πάντο-

τε με τον ίδιο τρόπο και αντιδρούν, λίγο ή πολύ, ομοιόμορφα στα ίδια ερεθίσματα».

[Κείμενο II] Harari, Y.N. (2017) Γιατί οι άνθρωποι έγιναν κυρίαρχοι του κόσμου;²

«Πριν από 75.000 χρόνια οι πρόγονοί μας ήταν ασημαντα ζώα. Το πιο σημαντικό που πρέπει να ξέρουμε για τους προϊστορικούς ανθρώπους είναι ότι ήταν ασημαντοι. Ο αντίκτυπός τους στον κόσμο δεν ήταν μεγαλύτερος από των μεδουσών ή των πυγολαμπίδων ή των τρυποκαρύδων. Εν αντιθέσει, σήμερα ελέγχουμε αυτόν τον πλανήτη. Πώς φτάσαμε από εκεί ως εδώ; Πώς αλλάξαμε από ασημαντοι πίθηκοι σε κυβερνήτες του πλανήτη Γη;

Συνήθως, ψάχνουμε για τις διαφορές ανάμεσα σε εμάς και όλα τα άλλα ζώα σε ατομικό επίπεδο. Θέλουμε να πιστέψουμε -εγώ θέλω να πιστεύω- ότι υπάρχει κάτι ξεχωριστό πάνω μου που με κάνει τόσο ανώτερο από ένα σκυλί, ένα χοίρο ή ένα χιμπατζή. Αλλά η αλήθεια είναι ότι σε ατομικό επίπεδο δυστυχώς μοιάζω πολύ με χιμπατζή. Αν βάζατε εμένα και έναν χιμπατζή σε ένα ερημικό νησί, κι έπρεπε να αγωνιστούμε για επιβίωση για να δούμε ποιος θα επιβίωνε καλύτερα. σαφώς θα στοιχημάτιζα στον χιμπατζή, όχι στον εαυτό μου. Δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα με εμένα προσωπικά. Υποθέτω ότι αν έπαιρναν οποιονδήποτε από εσάς, και σας έβαζαν με έναν χιμπατζή σε κάποιο νησί, ο χιμπατζής θα τα κατάφερε πολύ καλύτερα.

Η αληθινή διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους και όλα τα άλλα ζώα είναι σε συλλογικό επίπεδο. Οι άνθρωποι ελέγχουν τον πλανήτη επειδή είναι τα μόνα ζώα που μπορούν να συνεργαστούν ευέλικτα και σε μεγάλους αριθμούς. Υπάρχουν κι άλλα ζώα, όπως

2 Η ομιλία ανακτήθηκε από: <https://www.youtube.com/watch?v=AUWQdG7Bt-4>: Harari, Y. N. (2017). Ομιλία του ιστορικού Χαράρι για το «πώς οι άνθρωποι έγιναν οι κυρίαρχοι του κόσμου».

τα κοινωνικά έντομα, οι μέλισσες, τα μυρμήγκια, που μπορούν να συνεργαστούν σε μεγάλους αριθμούς αλλά όχι και τόσο ευέλικτα. Η συνεργασία τους είναι άκαμπτη. Βασικά υπάρχει μόνο ένας τρόπος που ένα μέλισσι μπορεί να λειτουργήσει. Αν υπάρξει κάποια νέα ευκαιρία, ή κάποιος νέος κίνδυνος, οι μέλισσες δεν μπορούν να αλλάξουν το κοινωνικό τους σύστημα εν μία νυκτί. Δεν μπορούν, για παράδειγμα, να εκτελέσουν την βασίλισσα, εγκαθιδρύοντας δημοκρατία μελισσών, ή μια κομμουνιστική δικτατορία εργατριών μελισσών. Άλλα ζώα σαν τα κοινωνικά θηλαστικά -λύκοι, ελέφαντες, δελφίνια, χιμπατζήδες- μπορούν να συνεργαστούν πολύ πιο ευέλικτα, αλλά το κάνουν μόνο σε μικρούς αριθμούς, επειδή η συνεργασία ανάμεσα σε χιμπατζήδες βασίζεται στην οικειότητα που έχουν μεταξύ τους. Το μόνο ζώο που συνδυάζει τις δυο ικανότητες και συνεργάζεται τόσο ευέλικτα όσο και σε μεγάλους αριθμούς είμαστε εμείς, οι Χόμο σάπιενς. Ένας εναντίον ενός ή ακόμα δέκα εναντίον δέκα οι χιμπατζίδες θα ήταν καλύτεροι από εμάς. Αλλά, αν βάλετε 1000 ανθρώπους εναντίον 1000 χιμπατζήδων, οι άνθρωποι θα κερδίσουν εύκολα, για τον απλό λόγο ότι χίλιοι χιμπατζήδες δεν μπορούν να συνεργαστούν καθόλου. Κι αν προσπαθήσετε να στριμώξετε 100.000 χιμπατζήδες στην Όξφορντ Στριτ ή στο Γουέμπλεϊ, θα έχετε χάος... το απόλυτο χάος! Εν αντιθέσει, οι άνθρωποι συνήθως συγκεντρώνονται εκεί κατά δεκάδες χιλιάδες και το αποτέλεσμα συνήθως δεν είναι χαοτικό. Το αποτέλεσμα είναι εξαιρετικά προηγμένα και αποτελεσματικά δίκτυα συνεργασίας. Όλα τα μεγάλα επιτεύγματα του ανθρώπου στην ιστορία βασίστηκαν στην ικανότητα να συνεργάζομαστε ευέλικτα σε μεγάλους αριθμούς. Σκεφτείτε και αυτήν την ομιλία που κάνω τώρα. Στέκομαι μπροστά από ένα κοινό περίπου 300 με 400 ανθρώπων, οι περισσότεροι από τους οποίους μου είστε εντελώς άγνωστοι. Ομοίως, δεν ξέρω όλους τους ανθρώπους που οργάνωσαν και δούλεψαν για αυτήν την εκδήλωση. Ωστόσο, αν και δεν γνωρίζουμε ο ένας τον άλλον, δουλεύουμε μαζί για να δημιουργήσουμε αυτή την παγκόσμια ανταλλαγή ιδεών. Αυτό είναι κάτι που οι χιμπατζήδες δεν μπορούν να κάνουν. Η συνεργ-

γασία βέβαια δεν είναι πάντοτε καλή. Όλα τα φρικτά πράγματα που έχουν κάνει οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια της ιστορίας βασίζονται κι αυτά στη συνεργασία σε μεγάλη κλίμακα. Οι φυλακές είναι ένα σύστημα συνεργασίας. Τα σφαγεία είναι ένα σύστημα συνεργασίας. Τα στρατόπεδα είναι ένα σύστημα συνεργασίας.

Ας υποθέσουμε ότι κατάφερα να σας πείσω ότι ίσως ναι, ελέγχουμε τον κόσμο επειδή συνεργαζόμαστε ευέλικτα και σε μεγάλους αριθμούς. Η αμέσως επόμενη ερώτηση που αμέσως γεννιέται στο μυαλό ενός περιέργου ακροατή είναι: Πώς, ακριβώς, το κάνουμε; Τι μας επιτρέπει, μόνο σε εμάς από όλα τα ζώα, να συνεργαζόμαστε έτσι; Η απάντηση είναι η φαντασία μας. Συνεργαζόμαστε ευέλικτα με αμέτρητους ξένους, επειδή μόνο εμείς δημιουργούμε και πιστεύουμε σε φαντασιώσεις, σε φανταστικές ιστορίες. Κι εφόσον όλοι πιστεύουν στην ίδια φαντασίωση, όλοι υπακούν και ακολουθούν τους ίδιους κανόνες. Όλα τα άλλα ζώα χρησιμοποιούν το επικοινωνιακό τους σύστημα μόνο για να περιγράψουν την πραγματικότητα. Εμείς χρησιμοποιούμε τη γλώσσα μας για να φτιάξουμε νέες πραγματικότητες. Ένας άνθρωπος μπορεί να πει «Δείτε, υπάρχει ένας θεός πάνω από τα σύννεφα! Κι αν δεν κάνεις ό,τι σου λέω, όταν πεθάνεις, ο Θεός θα σε τιμωρήσει και θα σε στείλει στην κόλαση». Αν όλοι σας πιστέψετε την ιστορία που εφηύρα, τότε θα ακολουθήσετε τις ίδιες νόρμες και νόμους και αξίες και θα συνεργαστείτε. Μόνο οι άνθρωποι μπορούν να το κάνουν αυτό. Δεν θα πείσετε ποτέ ένα χιμπατζή να σας δώσει μια μπανάνα με την υπόσχεση «...αφού πεθάνεις θα πας στον παράδεισο των χιμπατζήδων...». Κανένας χιμπατζής δεν θα πιστέψει αυτή την ιστορία. Μόνο οι άνθρωποι πιστεύουν τέτοιες ιστορίες και γι' αυτό ελέγχουμε τον κόσμο.

Μπορεί τώρα να σας φαίνεται αποδεκτό ότι πράγματι, θρησκευτικά, οι άνθρωποι συνεργάζονται πιστεύοντας τις ίδιες φαντασιώσεις. Εκατομμύρια άνθρωποι συγκεντρώνονται για να χτίσουν καθεδρικούς ή τεμένη ή να πολεμήσουν σε σταυροφορίες επειδή όλοι πιστεύουν τις ίδιες ιστορίες για τον Θεό και τον παράδεισο

και την κόλαση. Αλλά αυτό στο οποίο θέλω να δώσω έμφαση είναι ότι ο ίδιος ακριβώς μηχανισμός υφίσταται σε όλες τις μορφές μαζικής ανθρώπινης συνεργασίας, όχι μόνο στον θρησκευτικό τομέα. Πάρτε για παράδειγμα τον νομικό τομέα. Τα περισσότερα νομικά συστήματα σήμερα βασίζονται στα ανθρώπινα δικαιώματα. Αλλά τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα; Όπως ακριβώς ο Θεός και ο Παράδεισος είναι μια ιστορία που δημιουργήσαμε. Δεν είναι ένα αληθινό αντικείμενο. Δεν είναι κάποιο βιολογικό αποτέλεσμα του χόμο σάπιενς. Το μόνο μέρος που θα βρείτε δικαιώματα είναι στις ιστορίες που δημιουργήσαμε και διαδώσαμε τους τελευταίους αιώνες. Μπορεί να είναι πολύ θετικές ιστορίες, πολύ καλές ιστορίες, αλλά είναι μόνο φανταστικές ιστορίες που δημιουργήσαμε. Το ίδιο συμβαίνει και στον πολιτικό τομέα. Οι σημαντικότεροι παράγοντες στην πολιτική είναι τα κράτη και έθνη. Αλλά τι είναι τα κράτη και τα έθνη; Δεν είναι μια αντικειμενική πραγματικότητα, αλλά μια ιστορία που επινοήσαμε και στην οποία έχουμε προσκολληθεί. Το ίδιο συμβαίνει και στον οικονομικό τομέα. Οι σημαντικότεροι παίκτες σήμερα στην παγκόσμια οικονομία είναι οι εταιρείες και οι όμιλοι επιχειρήσεων. Αλλά τι είναι ακριβώς αυτές; Είναι αυτό που οι δικηγόροι αποκαλούν "πλάσματα δικαίου". Είναι ιστορίες που επινοήθηκαν και συντηρούνται από τους ισχυρούς μάγους που αποκαλούμε δικηγόρους. Και τι κάνουν οι εταιρείες όλη την ημέρα; Κυρίως, προσπαθούν να κερδίσουν χρήματα. Τι είναι όμως τα χρήματα; Και πάλι δεν είναι αντικειμενική πραγματικότητα, δεν έχουν πραγματική αξία. Ένα δολάριο δεν μπορείς ούτε να το φας, ούτε να το πιεις ούτε να το φορέσεις. Ήρθαν όμως αυτοί οι αρχιπαραμυθάδες, οι μεγάλοι τραπεζίτες, οι υπουργοί οικονομικών, οι πρωθυπουργοί, και μας είπαν μια πολύ πειστική ιστορία: «Αυτό το δολάριο αξίζει 10 μπανάνες». Αν το πιστεύω εγώ κι εσείς και οι άλλοι, τότε λειτουργεί. Τα χρήματα είναι η πιο πετυχημένη ιστορία που δημιουργήθηκε και ειπώθηκε από ανθρώπους, επειδή είναι η μόνη που πιστεύουν όλοι. Δεν πιστεύουν όλοι στον Θεό ή στα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά όλοι πιστεύουν στα χρήματα και στο δολάριο.

Για να συνοψίσω λοιπόν: Εμείς οι άνθρωποι ελέγχουμε τον κόσμο διότι ζούμε σε μια διπλή πραγματικότητα. Όλα τα άλλα ζώνουν σε μια αντικειμενική πραγματικότητα. Η πραγματικότητά τους αποτελείται από αντικειμενικές οντότητες, όπως ποτάμια, δέντρα και λιοντάρια. Εμείς ζούμε σε μια αντικειμενική πραγματικότητα αλλά έχουμε κατασκευάσει και μια δεύτερη φανταστική πραγματικότητα με έθνη, θεούς, χρήματα, εταιρείες. Αυτό που είναι εκπληκτικό είναι ότι όπως εξελισσόταν η ιστορία, αυτή η φανταστική πραγματικότητα έγινε όλο και πιο ισχυρή ώστε σήμερα οι ισχυρότερες δυνάμεις στον κόσμο είναι αυτές οι φανταστικές οντότητες. Σήμερα οι αποφάσεις για τα ποτάμια και τα δέντρα εξαρτώνται από τις αποφάσεις και τις επιθυμίες φανταστικών οντοτήτων, όπως οι ΗΠΑ, η Google και η Παγκόσμια Τράπεζα, οντότητες που υπάρχουν μόνο στη φαντασίας μας.

Εργασίες - Projects

1. Να μελετήσετε το **Κείμενο I** και να **αποδώσετε συνοπτικά** τις βασικές διαφορές που αναδεικνύονται ανάμεσα στους ανθρώπους και στα ζώα (60-70 λέξεις). Αφού παρουσιάσετε την απάντησή σας στην τάξη, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας τους βασικούς τρόπους πύκνωσης ενός κειμένου.
2. **Κείμενο II:** «Η αληθινή διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους...ενέλικτα και σε μεγάλους αριθμούς»: **Να αποδώσετε συνοπτικά** (70-80 λέξεις) το νόημα της παραγράφου, χρησιμοποιώντας υποχρεωτικά θεματική περίοδο στην παράγραφό σας. Στη συνέχεια, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας τη διαφορά ανάμεσα στη διμερή και στην τριμερή διαίρεση μιας παραγράφου.
3. Στη δεύτερη παράγραφο του **Κειμένου II**, ο Χαράρι διατυπώνει μια αποδεικτέα θέση, την οποία προσπαθεί να αποδείξει παρουσιάζοντας κάποιες βασικές ιδέες. Να ξεχωρίσετε την **αποδεικτέα θέση** και τις **προκειμένες (βασικές ιδέες)** με τις οποίες τη στηρίζει. Να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας τον βασικό **τρόπο πειθούς** που χρησιμοποιείται σε αυτήν την παράγραφο, καταγράφοντας στο τετράδιό σας όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για αυτόν και τα πιο συνηθισμένα μέσα του.
4. Μελετήστε την πρώτη παράγραφο του **Κειμένου I**. Ποια **λειτουργία της γλώσσας** επικρατεί (αναφορική ή ποιητική); Αφού απαντήσετε, να καταγράψετε στο τετράδιό σας -με τη βοήθεια του/της Κ/Κ σας- τα βασικά γνωρίσματα της καθεμίας λειτουργίας της γλώσσας, καταγράφοντας και από ένα παράδειγμα για την καθεμία.
5. **Κείμενο I:** «Κάποιοι θα μπορούσαν...εξελιγμένο ζώο»: Να μελετήσετε τη συγκεκριμένη παράγραφο και να καταγράψετε το βασικό **ρηματικό πρόσωπο** το οποίο χρησιμοποιείται. Για ποιον λόγο πιστεύετε ότι οι συγγραφείς το επέλεξαν; Να αναζητήσετε στη βιβλιογραφία τον ρόλο και τα γνωρίσματα των άλλων ρηματικών προσώπων και να τα παρουσιάσετε στον/στην Κ/Κ στην τάξη σας.

6. **Κείμενο I:** «Ο Αριστοτέλης στα πολιτικά του... τέτοιες ικανότητες»: στη συγκεκριμένη παράγραφο οι συγγραφείς επικαλούνται **αυθεντίες**. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι το κάνουν αυτό; Να απαντήσετε γραπτά στο τετράδιό σας και στη συνέχεια να αναζητήσετε και να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας τους βασικούς **τρόπους πειθούς** και τις βασικές προθέσεις οι οποίες συνδέονται με αυτούς.
7. «Πώς, ακριβώς, το κάνουμε; Τι μας επιτρέπει, μόνο σε εμάς από όλα τα ζώα, να συνεργαζόμαστε έτσι;»: Στην τέταρτη παράγραφο του **Κειμένου II**, ο Χαράρι χρησιμοποιεί τα συγκεκριμένα **ερωτήματα**. Προσπαθήστε να καταλάβετε για ποιους λόγους αποφασίζει να χρησιμοποιήσει τα συγκεκριμένα ερωτήματα λαμβάνοντας υπόψιν από τη μια την **επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα** στον αναγνώστη και από την άλλη τη σημασία τους για τη **συνοχή**. Αφού απαντήσετε στο συγκεκριμένο ερώτημα, να μελετήσετε από κοινού με τον/την Κ/Κ σας για τους βασικούς **γραμματικούς και λεξιλογικούς** τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται η συνοχή σε μια παράγραφο. Τέλος, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας για τη λεπτή διαφορά ανάμεσα στη συνοχή και στη συνεκτικότητα.
8. Το **Κείμενο II** ανήκει στο **κειμενικό είδος** του **προσχεδιασμένου προφορικού λόγου (ομιλία)**. Να το επιβεβαιώσετε κάνοντας αναφορά στις γλωσσικές επιλογές. Στη συνέχεια να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας τις βασικές διαφορές ανάμεσα στα εξής κειμενικά είδη: **Άρθρο, Επιστολή, Ομιλία, Ημερολόγιο, Δοκίμιο, Επιφυλλίδα**. Να καταγράψετε συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των κειμενικών ειδών σε έξι διαφορετικές παραγράφους.
9. **Κείμενο I:** «Άλλοι πάλι φιλόσοφοι, ξεκινώντας από τον μύθο του Προμηθέα, που αποδίδεται στον σοφιστή Πρωταγόρα, πιστεύουν ότι η βασική διαφορά με τα ζώα είναι ότι ο άνθρωπος επινοεί και κατασκευάζει εργαλεία (Homo Faber), με τα οποία μπορεί να επεμβαίνει και να τροποποιεί κάθε φορά το περιβάλλον του, ανάλογα με τις ανάγκες του»: **Να εξομαλύνετε τον μακροπερίοδο λόγο** δημιουργώντας μικρότερες περιόδους. Στη συνέχεια **να συγκρίνετε** τη μετατροπή που κάνατε με το δοθέν απόσπασμα και να καταγράψετε

στο τετράδιό σας τις βασικές διαφορές μεταξύ μακροπερίοδου και μικροπερίοδου λόγου.

10. Να **συγκρίνετε** την τελευταία παράγραφο του **Κειμένου Ι** με τη δεύτερη παράγραφο του **Κειμένου ΙΙ** ως προς το **ύφος** και τα **ρηματικά πρόσωπα** που χρησιμοποιούνται. Ποιες είναι οι διαφορές; Γιατί πιστεύετε ότι υιοθετείται το εκάστοτε ύφος κάθε φορά από τους συγγραφείς/συντάκτες; Να προετοιμάσετε τη συγκεκριμένη απάντηση και να την παρουσιάσετε προφορικά στον/στην Κ/Κ σας.
11. «Εμείς οι άνθρωποι ελέγχουμε τον κόσμο διότι ζούμε σε μια διπλή πραγματικότητα. [...] Ζούμε σε μια αντικειμενική πραγματικότητα αλλά έχουμε κατασκευάσει και μια δεύτερη φανταστική πραγματικότητα»: Να σχολιάσετε τη συγκεκριμένη άποψη που διατυπώνει ο Χαράρι και στη συνέχεια να εκφράσετε τη δική σας άποψη για το ποιο είναι -κατά τη γνώμη σας- το βασικό αίτιο της κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στη Γη. Το κείμενό σας να έχει τη μορφή **άρθρου** (300-400 λέξεις) που δημοσιεύεται στη σχολική εφημερίδα με αφορμή μια εκδήλωση στην οποία παρουσιάστηκε και συζητήθηκε η ομιλία του Χαράρι. Αφού συντάξετε την έκθεσή σας προσπαθήστε να την βαθμολογήσετε με βάση το περιεχόμενο (12 μονάδες), την οργάνωση (10 μονάδες) και την έκφραση-γλώσσα (8 μονάδες). Μετά τη διόρθωση του άρθρου από τον/την Κ/Κ σας, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας και να καταγράψετε στο τετράδιό σας, τα βασικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου με βάση **α)** το ατομικό επίπεδο και **β)** το συλλογικό επίπεδο.
12. «Έτσι, ο κάθε άνθρωπος έχει την ικανότητα να προβληματίζεται και να κρίνει διαρκώς τις καταστάσεις, να επινοεί και να σχεδιάζει το μέλλον του επιλέγοντας μέσα από πολλές δυνατότητες»: Ποια είναι τα βασικά ζητήματα που προβληματίζουν τον μέσο άνθρωπο στις μέρες μας κατά τη γνώμη σας; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα κείμενο 300-400 λέξεων το οποίο θα έχει τη μορφή **στοχαστικού δοκιμίου**. Πριν συντάξετε το συγκεκριμένο κείμενο, καταγράψτε με τη βοήθεια του/της Κ/Κ σας τις βασικές διαφορές ανάμεσα σε ένα **αποδεικτικό** και ένα **στοχαστικό** δοκίμιο.

Διδακτικοί στόχοι: Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ενότητας επιδιώκεται οι Μ/Μ να:

- επιχειρηματολογούν για τα υπέρ και τα κατά της σύγχρονης λειτουργίας των ΜΜΕ
- εξοικειωθούν με την ανάγνωση πολιτικών εφημερίδων
- γνωρίζουν τις βασικές αρχές της δημοσιογραφικής δεοντολογίας
- εξηγούν τα νοήματα που απορρέουν από την ανάγνωση ενός πυκνού αποσπάσματος
- συνοψίζουν τις απόψεις ενός συγγραφέα και να την αξιολογούν το κείμενό τους με βάση τις οδηγίες του ΙΕΠ
- χρησιμοποιούν σημειώσεις για τη συγγραφή της περίληψής τους
- βρίσκουν συνώνυμες λέξεις
- κατέχουν βασικές γνώσεις για τις γεωγραφικές και κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες
- σχολιάζουν απόψεις άλλων ανθρώπων συνοπτικά
- αναγνωρίζουν την επικοινωνιακή (ή μη) αποτελεσματικότητα ενός τίτλου
- διακρίνουν τις διαφορές ανάμεσα στα διάφορα κειμενικά είδη
- κατανοούν τη διαφορετική λειτουργία των ρηματικών προσώπων
- γνωρίζουν τις βασικές λειτουργίες που επιτυγχάνονται μέσω των σημείων στίξης
- ξεχωρίζουν την παρατακτική από την υποτακτική σύνδεση
- καταγράφουν τις βασικές λειτουργίες και τα μέσα όλων των τρόπων ανάπτυξης
- γνωρίζουν τις διαφορές ανάμεσα στον πολιτικό, επιστημονικό, διαφημιστικό και δικανικό λόγο

- αναγνωρίζουν τον βαθμό βεβαιότητας και να γνωρίζουν τα είδη της τροπικότητας
- αναγνωρίζουν τους τρόπους ανάπτυξης και να κατέχουν τις βασικές γνώσεις σχετικά με αυτούς
- ξεχωρίζουν τα τεκμήρια από τα επιχειρήματα
- διακρίνουν την ενεργητική από την παθητική σύνταξη
- συγκρίνουν και να αναγνωρίζουν πληροφορίες ανάμεσα σε δυο πρωτοσέλιδα εφημερίδων
- μεταβάλουν τον βαθμό βεβαιότητας που εκφράζεται σε ένα απόσπασμα
- μεταβάλουν το ύφος ενός κειμένου
- κατανοούν τη διαφορά ως προς την πειστικότητα μεταξύ ευθύ και πλάγιου λόγου
- χωρίζουν περιόδους σε προτάσεις και να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά είδη προτάσεων μεταξύ τους
- συγκρίνουν δυο αποσπάσματα με βάση το περιεχόμενο, τη λειτουργία της γλώσσας, το ύφος, το λεξιλόγιο αλλά και τα ρηματικά πρόσωπα
- διατυπώνουν -τεκμηριωμένα- άποψη για τη θετική και αρνητική πλευρά της λειτουργίας των ΜΜΕ αλλά και της Διαφήμισης
- εκφράσουν την προσωπική τους εμπειρία από τη χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης
- κατασκευάζουν σχεδιάγραμμα και να αξιολογούν την έκθεσή τους με βάση τις οδηγίες του ΙΕΠ

[Κείμενο Ι] Καραλή, Α. (1997). Μέσα Ενημέρωσης: δυνατότητες και προβλήματα²⁹

«Ορισμένοι ιστορικοί θεωρούν ως **έναρξη** των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας την εφεύρεση των κινητών τυπογραφικών στοιχείων από τον Γουτεμβέργιο. Η σημερινή, όμως, κατάσταση κατά την οποία δισεκατομμύρια άνθρωποι εκτίθενται σ' ένα φάσμα πανίσχυρων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) είναι αποκλειστικά φαινόμενο του τέλους του 20ού αιώνα. Είναι γεγονός πως από μια άποψη οι εξελίξεις στον τομέα των Μ.Μ.Ε δημιουργούν νέες **δυνατότητες** για την ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού. Ο Τζον Ντιούι έγραφε: “Η κοινωνία όχι μόνο συνεχίζει να υπάρχει με τη μετάδοση, με την επικοινωνία, αλλά υπάρχει στη μετάδοση, στην επικοινωνία”.

Σ' αυτή τη διαπίστωση μπορούμε να αναγνωρίσουμε τη σημασία της επικοινωνίας. Είναι φανερό πως έχει βελτιωθεί σήμερα η ποιότητα της επικοινωνίας λόγω της βελτίωσης της ποιότητας της ενημέρωσης. Η άνοδος του γνωστικού επιπέδου, η δυνατότητα γνωριμίας με άλλους πολιτισμούς, με υψηλά έργα τέχνης (μεταδίδονται και τέτοια) συμβάλλουν στη διεύρυνση των ανθρώπινων ενδιαφερόντων, της ανθρώπινης φύσης. Οι γνώσεις του σύγχρονου ανθρώπου είναι κατά πολύ περισσότερες από τις γνώσεις του ανθρώπου της προηγούμενης μόλις πενταετίας.

Όλα τα προηγούμενα, όμως, φαντάζουν ειδυλλιακά, αν τα απομονώσουμε από την πραγματικότητα των σημερινών Μ.Μ.Ε., η οποία μπορεί να μην είναι **άμεσα** και πλήρως αντιληπτή, δι-απερνά όμως ουσιαστικές πλευρές της καθημερινής μας ζωής. Ο έλεγχος της **πληροφόρησης** διαμορφώνει νέας ποιότητας προβλήματα στα μεγάλα θέματα της ελευθερίας, της ανεξαρτησίας και της αντικειμενικότητας των Μ.Μ.Ε. Ο δημοσιογράφος, ο ερ-

²⁹ Το απόσπασμα προέρχεται από: Καραλή, Α. (1997). *Λόγος, τεχνική και τέχνη στην Εκθεση*. Αθήνα: Στάχυ, σσ. 214-215

γαζόμενος σε μια πολυεθνική εταιρεία πληροφόρησης μετατρέπεται, πολλές φορές, σε φερέφωνο της πολιτικής που ακολουθεί η πορεία του. Οι ηρωικές μορφές των δημοσιογράφων οι οποίοι υπεράσπιζαν τη γνώμη τους μαχητικά και έδιναν τη ζωή τους για την ελεύθερη πληροφόρηση τείνουν να εκλείψουν.

Σε νέο επίπεδο λοιπόν, τίθεται και η σχέση μέσω ενημέρωσης και δημοκρατίας. Αν παλιότερα τονιζόταν η σημασία της πολυφωνίας για τη δημοκρατική ενημέρωση των πολιτών, αν η έλλειψη λογοκρισίας σήμαινε ευνομούμενη δημοκρατία, αν η δυνατότητα **προβολής** όλων των απόψεων ήταν δείκτης της δημοκρατίας, σήμερα περισσότερο παρά ποτέ οι αρχές και οι αξίες αυτές υπονομεύονται. Έχουμε την αίσθηση πως κυριαρχεί μια πολύχρωμη μονοφωνία.

Η επικράτηση, τέλος, της εικόνας στην πληροφόρηση δημιουργεί νέα πρόσθετα προβλήματα στην επικοινωνία, διαμορφώνει μια νέα κατάσταση που αφορά και τον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται η πραγματικότητα, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζει πια ο σύγχρονος άνθρωπος πλευρές της πραγματικότητας. Κάποιες φορές η εικόνα καλύπτει την παραπληροφόρηση. Εφόσον “δείχνονται” τα “γεγονότα”, βγαίνει αβίαστα το συμπέρασμα πως είναι αληθινά. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο άνθρωπος, δεσμεύεται από τις συνεχείς εντυπωσιακές εικόνες που δέχεται με συνέπεια η τηλεοπτική εικόνα να υποκαθιστά τη σκέψη».

[Κείμενο II] Αποστολίδου, Ε. (2015). Διαβάζουμε εφημερίδες;³⁰

«Η ανάγνωση εφημερίδων δεν εντάσσεται στις ευγενείς και απαιτητικές αναγνώσεις αλλά στις ταπεινές, καθημερινές ασχολίες ανθρώπων όλων των κοινωνικών τάξεων και των μορφωτικών επιπέδων. Χρησιμοποιώ, καταχρηστικά και αυθαίρετα, ενεστώτα

30 Το κείμενο προέρχεται από: Αποστολίδου, Ε. (2015). *Διαβάζουμε εφημερίδες*; Ανάκτηση από: <https://www.oanagnostis.gr/diavazoume-efimerides/>

τη στιγμή που όλοι ξέρουμε πως σήμερα η ανάγνωση εφημερίδων έχει περιοριστεί πολύ, η ηλεκτρονική δημοσιογραφία, οι διαδικτυακοί ενημερωτικοί ιστότοποι, τα μπλογκς αποτελούν τη βασική πηγή ενημέρωσης, μαζί με την τηλεόραση βέβαια, για εκατομμύρια ανθρώπους. Παρόλα αυτά, εφημερίδες υπάρχουν ακόμη, σε έντυπη και ψηφιοποιημένη (πανομοιότυπη με την έντυπη) μορφή, και σήμερα θα ήθελα να μιλήσω γι' αυτές.

Διαβάζω εφημερίδα συστηματικά από δεκατεσσάρων χρονών. Η ανακάλυψή τους συνόδευε στην ουσία την ανακάλυψη του κόσμου, της κοινωνίας και της πολιτικής σε μια πορεία προς την ενηλικίωση. Την ξεκοκάλιζα (να ένα ρήμα που χρησιμοποιείται μόνο για την ανάγνωση εφημερίδων!) διατρέχοντας τα πάντα, το πολιτικό ρεπορτάζ, τις επιφυλλίδες, τις γελοιογραφίες, το πολιτικό κους κους, τα πολιτιστικά, κυρίως θέατρο, σινεμά, βιβλίο, τα κοινωνικά, τις συνεντεύξεις. Μόνο τα οικονομικά δεν διάβαζα έως την κρίση, ώσπου κατέληξα σήμερα να διαβάζω μέχρι και τα νέα των επιχειρήσεων. Τι μου έδινε αυτή η ανάγνωση που είχε γίνει οπωσδήποτε εθισμός; Μα μια αίσθηση της ζωντανής πραγματικότητας, την αίσθηση της συμμετοχής στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Με βοηθούσε να διαμορφώσω απόψεις, ενώ μια εξίσου ισχυρή αποκάλυψη ήταν όταν διαπίστωνα ότι μία μόνο εφημερίδα δεν αρκεί διότι δίνει μια όψη προς πραγματικότητα, από ορισμένη οπτική γωνία. Κυρίως η εφημερίδα με βοηθούσε να κάνω επιλογές: ποια ταινία να δω, ποιο βιβλίο να διαβάσω, σε ποια θεατρική παράσταση να πάω, κανένας δε μπορούσε να με επηρεάσει περισσότερο στις επιλογές από τις κριτικές στήλες που εμπιστευόμουν. Η ανάγνωση της εφημερίδας, για μένα και για ανθρώπους της γενιάς μου, ήταν βασικός μοχλός της ανάγνωσης συνολικά, καθώς μας οδηγούσε σε άλλες αναγνώσεις.

Ποια είναι σήμερα η σχέση των νέων με προς εφημερίδες; Όταν μιλούμε στο μάθημα για το πώς μπορούν να ενημερώνονται για βιβλία οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, διαπιστώνω ότι δεν γνωρί-

ζουν καν ότι οι εφημερίδες έχουν ένθετα για το βιβλίο. Όταν μιλούμε για άλλα αναγνωστικά υλικά που χρειάζεται ένα σύγχρονο μάθημα (που δε μπορεί να εξαντλείται μόνο στο σχολικό βιβλίο) διαπιστώνω ότι δεν γνωρίζουν τη δομή μιας εφημερίδας, τα είδη των κειμένων που περιλαμβάνει. Είναι μεγάλη απώλεια για την καλλιέργεια του γραμματισμού το γεγονός ότι ποτέ δεν μπήκαν οι εφημερίδες στο σχολείο. Μα πώς να μπουν; Αφού ήταν συμφασμένες με την πολιτική, η κάθε μία με συγκεκριμένη πολιτική παράταξη, θα μόλυναν την υποτιθέμενη πολιτική ανεξιθρησκεία του σχολείου. Κι όμως, οι εφημερίδες είναι ένα πολύ προσιτό υλικό για να γνωρίσει ο μαθητής τι σημαίνει διαφορετική άποψη πάνω στα ίδια γεγονότα, πόση σημασία έχει η διατύπωση μιας είδησης, η επιλογή των λέξεων, το πολιτικό σύνθημα. Γίνεται κοινωνική και πολιτική αγωγή (μάθημα που υπάρχει στο σχολείο) χωρίς εφημερίδες; Ο φόβος όμως για κάποιες εφημερίδες στο σχολείο, αν όντως υπάρχει ακόμη, δείχνει και το επίπεδο του γραμματισμού μας: φοβόμαστε τις διαφορετικές πολιτικές, με την ευρεία έννοια, απόψεις διότι δεν είμαστε σίγουροι ότι μπορούμε να τις αντιμετωπίσουμε κριτικά, διότι δεν κατέχουμε τις στρατηγικές να τις διαπραγματευτούμε απροκατάληπτα μέσα στην τάξη. Έτσι λοιπόν, αρκούμαστε στις διαχρονικές αξίες, στους κοινούς τόπους, σε ό,τι είναι γενικά παραδεκτό και δεν προκαλεί, αφήνοντας τα πραγματικά διακυβεύματα του σήμερα να τα ανακαλύψουν τα παιδιά εκτός του σχολείου, με όποιον τρόπο μπορέσουν, αν μπορέσουν.

Ίσως τώρα πια να είναι αργά για όλα αυτά. Τώρα είναι επείγον να καλλιεργηθεί ο ψηφιακός γραμματισμός. Ωστόσο, αν ενδιαφερόμαστε να καταστήσουμε την ανάγνωση κρίσιμη, πρέπει να δοκιμάσουμε όλους τους δρόμους και η ανάγνωση των εφημερίδων, όχι μόνο δεν είναι άσχετη με τη φιλιαναγνωσία, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε αυτήν».

[Κείμενο III] Higgs, J. (2020). Η Γενιά Ζ³¹

«Έχουν γίνει αρκετές απόπειρες να βρεθεί όνομα για τη γενιά που ακολούθησε αυτή των Μιλένιαλ: “Γενιά Ζ”, “Χιονονιφάδες”, “μετα-Μιλένιαλ”, “Ζιλένιαλ” κ.ά. Καθώς τα γράφω αυτά, δεν είναι σαφές ποια από αυτές τις ονομασίες θα επικρατήσει. Προς το παρόν πάντως, το Γενιά Ζ είναι η επικρατέστερη.

Η Γενιά Ζ άρχισε το σχολείο στον 21^ο αιώνα και δεν έζησε ποτέ σε έναν κόσμο χωρίς διαδίκτυο. Είναι η πρώτη γενιά που πηγαίνει στο σχολείο με “έξυπνο” τηλέφωνο στην τσέπη. Σύμφωνα με την Αμερικανίδα ψυχολόγο και αναλύτρια δημοσιογραφικών στοιχείων Τζιν Μ. Τουέντζ, η συνεχής πρόσβαση στο κινητό διαδίκτυο έχει καθορίσει αυτή τη γενιά και έχει προκαλέσει μια απροσδόκητη αλλαγή στη συμπεριφορά της.

Είναι κάπως αστείο, αλλά υπάρχουν πολλά δεδομένα τα οποία δείχνουν ότι η τεράστια αύξηση των προβλημάτων ψυχικής υγείας στους εφήβους συνέβη την εποχή κατά την οποία αυτοί έβαλαν το “έξυπνο” τηλέφωνο στη ζωή τους. Για παράδειγμα, σύμφωνα με το Υπουργείο Υγείας των ΗΠΑ, 56% περισσότεροι έφηβοι βίωσαν ένα μείζον καταθλιπτικό επεισόδιο το 2015 σε σύγκριση με το 2010! Αυτή είναι μια τεράστια αλλαγή, για την οποία έχει επιχειρηθεί να δοθούν και άλλες εξηγήσεις. Τα άτομα της Γενιάς Ζ περνούν περισσότερο χρόνο μόνα, με το κινητό τους, στα δωμάτιά τους. Αυτό έχει επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία, όπως έχει και η έλλειψη ύπνου λόγω της χρήσης του κινητού τηλεφώνου αργά τη νύκτα. Η σποραδική χρήση των κινητών συσκευών δεν θεωρήθηκε επιβλαβής, αν και έχει συζητηθεί πολύ τότε η χρήση θεωρείται υπερβολική και βλαβερή. Υπάρχουν πάντως μελέτες που δείχνουν ότι η κατάθλιψη έχει μεγαλύτερα ποσοστά στα κορίτσια παρά στα αγόρια, επειδή οι κοπέλες περνούν περισσότερη

31 Το απόσπασμα προέρχεται από: Higgs, J. (2020). *Το μέλλον αρχίζει εδώ και τώρα* (μετάφραση: Παππάς, Α.). Αθήνα: Μεταίχμιο, σσ. 149-150 & 163-164

ώρα συνδεδεμένες στα κοινωνικά δίκτυα, καθώς τα ψυχικά προβλήματα συνδέονται με τη χρήση των κοινωνικών δικτύων για περισσότερο από δυο ώρες την ημέρα. [...]

Η ανησυχία για τα συναισθηματικά τραύματα έχει εκδηλωθεί σε μια γενιά που έχει μείνει ασφαλής στο δωμάτιό της, μιλώντας με τους φίλους της μέσα από το φίλτρο του κινητού διαδικτύου. Συγκριτικά με την πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία, η διαδικτυακή επικοινωνία στερείται ενσυναίσθησης. [...]

Για να αντισταθμίσει την έλλειψη ενσυναίσθησης στο διαδίκτυο, αυτή η γενιά έχει εισαγάγει τη χρήση των ιμόντζι (emoji) και των γκιφ (gif) από την ποπ κουλτούρα: ένα πρόσωπο, μια γκριμάτσα εκφράζει ένα συγκεκριμένο συναίσθημα, στο μέτρο που η διαδικτυακή επικοινωνία δεν συνοδεύεται από τη γλώσσα του σώματος, όπως η άμεση επαφή [...]

[Κείμενο IV] Μίχας, Τ. (2019). Η παραπληροφόρηση στο Διαδίκτυο ³²

«Για πολλούς αναλυτές η εμφάνιση του Διαδικτύου εμπεριέχει την υπόσχεση της άπλετης πληροφόρησης και της βελτίωσης της ποιότητας του δημόσιου διαλόγου. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, η τεχνολογία του Διαδικτύου αφ' προς μείωνε το κόστος της πληροφόρησης και αφ' ετέρου έδινε τη δυνατότητα στους πολίτες να ανταλλάσσουν απόψεις και να ασκούν αμοιβαία κριτική. Όλα αυτά φυσικά θα ήταν προς όφελος των δημοκρατικών διαδικασιών και της κουλτούρας του πολιτικού διαλόγου, στην οποία βασίζεται η δημοκρατία.

Όμως, δυστυχώς σήμερα βλέπουμε ότι αυτές οι προβλέψεις δεν

32 Το απόσπασμα προέρχεται από: Μίχας, Τ. (2019). *Η παραπληροφόρηση στο Διαδίκτυο*. *Ελευθεροτυπία*. Ανάκτηση από: https://latistor.blogspot.com/2015/10/blog-post_9.html

επαληθεύονται. Αντίθετα, σε μεγάλο βαθμό το Διαδίκτυο φαίνεται ότι προωθεί τον πολιτικό εξτρεμισμό και τη μονοσήμαντη πληροφόρηση. Σύμφωνα με τον γνωστό πανεπιστημιακό Cass Sunstein, αυτό το οποίο είναι καθοριστικό με το Διαδίκτυο δεν είναι ότι δίνει τη δυνατότητα στον πολίτη να έχει περισσότερη πληροφόρηση. Ακόμα πιο σημαντικό είναι ότι του δίνει τη δυνατότητα να αποκλείει την πληροφόρηση που δεν του αρέσει. “Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο με τη νέα τεχνολογία”, γράφει, “είναι η αυξανόμενη δύναμη των καταναλωτών να *φιλτράρουν* αυτό που βλέπουν”. Ένα από τα πιο σημαντικά αποτελέσματα αυτού του φιλτραρίσματος είναι ότι οι χρήστες εκτίθενται μόνο στην πληροφόρηση που τους είναι αρεστή. Σήμερα τα ιστολόγια που αναπτύσσονται ταχύτερα είναι εκείνα που έχουν μια μονοσήμαντη ιδεολογική και πολιτική τοποθέτηση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αυτά ικανοποιούν τις προτιμήσεις των χρηστών τους. Έτσι, κάθε ιστολόγιο παραπέμπει σε άλλα που έχουν ανάλογη ιδεολογική τοποθέτηση.

Ωστόσο, το πρόβλημα δεν είναι απλώς ότι στο Διαδίκτυο κάθε χρήστης επιλέγει την πληροφόρηση που ενισχύει τις δικές του προκαταλήψεις, ενώ αποφεύγει να πληροφορείται για οτιδήποτε άλλο. Ακόμα πιο σημαντικό είναι το φαινόμενο, το οποίο οι ψυχολόγοι ονομάζουν “ομαδική πόλωση”, δηλαδή την τάση που έχουν οι άνθρωποι να υιοθετούν ακραίες απόψεις, όταν συνομιλούν μόνο με άτομα των ίδιων απόψεων. Το φαινόμενο της “ομαδικής πόλωσης” έχει τεκμηριωθεί με πολλά πειράματα.

Υπάρχουν όμως θεωρίες που έχουν προταθεί, για να εξηγήσουν το φαινόμενο της ομαδικής πόλωσης. Σύμφωνα με μια θεωρία, όταν τα άτομα συζητούν μόνο με αυτούς που έχουν τις ίδιες απόψεις, ακούν νέα επιχειρήματα υπέρ των απόψεών τους, κάτι που τους κάνει να τις υιοθετούν με ακόμη μεγαλύτερο πάθος. Ακόμη, σύμφωνα με μια άλλη θεωρία, τα άτομα προσπαθούν συνεχώς να ξεπεράσουν αλλήλους. Αν, λοιπόν, όλοι σε μια ομάδα συμφωνούν

ότι π.χ. θα πρέπει να διατηρηθεί η μονιμότητα στον δημόσιο τομέα, σύντομα θα εμφανιστούν και αυτοί που θα υποστηρίζουν ότι θα πρέπει να επεκταθεί και στον ιδιωτικό.

Η τάση της ομαδικής πόλωσης ενισχύεται στο Διαδίκτυο και σύμφωνα με τον Sunstein παίρνει τη μορφή της “κυβερνοπόλωσης”. “Το Διαδίκτυο”, γράφει, “λειτουργεί για πολλούς ως το εκτροφείο του εξτρεμισμού, επειδή ακριβώς αυτοί που συμφωνούν επικοινωνούν μεταξύ τους με μεγαλύτερη ευκολία και συχνότητα”. Αυτό το καθιστά ένα κατ’ εξοχήν μέσο παραπληροφόρησης. Στον βαθμό που προσφεύγεις μόνο στις ιστοσελίδες που ενισχύουν τις προκαταλήψεις σου, δεν σε ενδιαφέρει αν η πληροφόρηση για τους αντιπάλους είναι σωστή ή όχι ούτε πρόκειται ποτέ να την ελέγξεις.

Τέλος, αν ισχύουν οι απόψεις του Sunstein, τότε ο ρόλος των εφημερίδων ως φορέων της ποικιλομορφίας των απόψεων που υπάρχουν στο κοινωνικό σώμα γίνεται ακόμα πιο σημαντικός. Οι εφημερίδες θα είναι ο μοναδικός χώρος, στον οποίο ο αναγνώστης θα μπορεί να βρει συγκεντρωμένες, τόσο τις απόψεις με τις οποίες συμφωνεί όσο και αυτές με τις οποίες διαφωνεί».

[Κείμενο V] Σωμερίτης, Ρ. (2002). Η δεοντολογία υπάρχει, την έχω συναντήσει...³³

«Υπάρχουν διάφορες απόψεις για τη δημοσιογραφία. Οι μεν την αποκαλούν “λειτούργημα”, εφόσον χωρίς ενημερωμένους πολίτες δεν υπάρχει σωστή δημοκρατία. Άλλοι ακούν τη λέξη και γελάνε. Πάντως ο όρος περιλαμβάνει μίαν υπερβολή: ο Τύπος είναι και επιχείρηση και ο δημοσιογράφος είναι και εργαζόμενος, όπως όλοι οι άλλοι. Ορισμένοι δημοσιογράφοι, εκδότες ή ιδιοκτήτες

33 Το κείμενο προέρχεται από: Σωμερίτης, Ρ. (2002). Η δεοντολογία υπάρχει, την έχω συναντήσει...*Το Βήμα*. Ανάκτηση από: https://latistor.blogspot.com/2015/10/blog-post_18.html

ηλεκτρονικών ΜΜΕ, ό,τι κι αν λένε επισήμως, ενδιαφέρονται για τη δημοσιογραφία όπως θα ενδιαφέρονταν για την παραγωγή παπουτσιών. Το ζητούμενο είναι γι' αυτούς μόνον το άμεσο κέρδος που αποδίδει μια καλή επιχείρηση ή το έμμεσο που απορρέει από την επιρροή που ορισμένοι παράγοντες αποκτούν. Το αποστομωτικό επιχείρημα του ιδιαίτερα ειδικτούς ραδιοτηλεοπτικού “αστέρα”, πρωταγωνιστή αθλοτήτων, ήταν ότι κέρδιζε (προ δεκαετίας) 1 δις. Τον χρόνο. Βεβαίως, δεν έχουν χαθεί το πάθος, το μεράκι, η θέληση συμμετοχής στα κοινά. Υπάρχουν. Το γνωρίζω. Τα συναντώ.

Οι Αμερικανοί είναι άνθρωποι ντόμπροι. Ο Ρόι Χόουαρντ, ένας από τους ιστορικούς μεγιστάνες του Τύπου, είχε δηλώσει ευθέως στους συνεργάτες του εγκαινιάζοντας στο Ντιτρόιτ μια από τις εφημερίδες του: “Βρισκόμαστε εδώ αποκλειστικά σαν έμποροι ειδήσεων. Για να πουλάμε διαφήμιση και να την πουλάμε σε τιμή ενδιαφέρουσα για τους επενδυτές. Αλλά πρέπει πρώτα να παράγουμε μια εφημερίδα με ελκυστική ενημέρωση για να έχει καλή κυκλοφορία, ώστε να επιτρέψει στη διαφήμιση να είναι πιο αποτελεσματική”. Συμπέρασμα: τα του “λειτουργήματος” πρέπει να αναζητηθούν αλλού. Και τότε ποια η διαφορά με τις εμπορικές τηλεοράσεις μας; Υπάρχουν και άλλες αμερικανικές εφημερίδες στις οποίες κυριάρχησε ο σεβασμός στην είδηση και στην έρευνα, καθώς και στην ευπρέπεια. Η εφημερίδα “New York Times” έχει την αρχή να δημοσιεύει “μόνο τις ειδήσεις που πρέπει να τυπώνονται” - σημειώστε το “πρέπει” - με την προσθήκη ότι οι τίτλοι της εφημερίδας “δεν πρέπει να λερώνουν το τραπεζομάντιλο στο οποίο οι αναγνώστες μας δοκιμάζουν το πρωινό τους”.

Αυτή η διπλή παράδοση διαιωνίζεται και στα ηλεκτρονικά μέσα. Τα μεν ζουν και βασιλεύουν μέσα στην πιο απίστευτη – και για κάποιους – αθλιότητα. Τα δε, προς τα μεγάλα εβδομαδιαία περιοδικά, διπλοτσεκάρουν την κάθε λέξη των παρουσιαστών τους, μπας και περάσει κάποιο λαθάκι. Αν είναι δυνατόν να μην περά-

σει... Και ποιος θα τολμούσε να ισχυριστεί ότι εφημερίδες όπως η “Washington Post” δεν επιτελούν λειτούργημα;

Δεν είναι διαφορετικοί οι προβληματισμοί σε μια χώρα όπου η δημοσιογραφία είναι παραδοσιακά πιο “λογοτεχνική” και πιο “προσωπική”, δηλαδή στη Γαλλία, όπου συνυπάρχει η κυρίαρχη “Le Monde”, και όχι μόνο, με κάθε λογής “σκουπίδια”. Παντού ο Τύπος και τα ΜΜΕ προσφέρουν και την εφημερίδα-χώρο-διαφήμισης (ή το ραδιόφωνο και την τηλεόραση) αλλά και το λειτούργημα. Έτσι και στις ΗΠΑ όπως και στις περισσότερες χώρες, όπου οι τεχνολογικές εξελίξεις έγιναν πιο νωρίς αλλά με βραδύτερους από εδώ ρυθμούς, ορισμένοι κανόνες επιζούν και ενίοτε, σε δύσκολες στιγμές, επικρατούν. Μερικές φορές και με τη σύμπραξη προς ποινικής δικαιοσύνης.

Ποιοι είναι αυτοί οι απλοί κανόνες; Η διασταύρωση των ειδήσεων. Η συνείδηση της ευθύνης απέναντι στο κοινό και την κοινωνία. Η περίσκεψη. Η μη δημοσίευση ακόμη και διασταυρωμένων πληροφοριών για πρόσωπα χωρίς και τη δική τους άποψη. Η αποφυγή κάθε υπερβολής. Η πεποίθηση ότι η συκοφαντία είναι θανάσιμο δημοσιογραφικό αμάρτημα. Η αντίληψη ότι ο δημοσιογράφος δεν πρέπει να συγχέει τον ρόλο του με εκείνον του αστυνομικού και του δικαστή. Η δημόσια αναγνώριση του λάθους και η αποκατάσταση κάθε αδικημένου. Η άρνηση δημοσίευσης δοτών πληροφοριών, καθώς και η άρνηση υπακοής σε εξωδημοσιογραφικά κέντρα και προσταγές. Το ασυμβίβαστο του δημοσιογραφικού επαγγέλματος με τα επαγγέλματα του διαφημιστή, του δημοσιοσχεσίτη και του υπαλλήλου Γραφείων Τύπου. Πολλά από αυτά περιλαμβάνονται και στα δικά μας κείμενα δεοντολογίας. Προβλέπονται και κυρώσεις. Όμως οι παρεκτροπές είναι καθημερινές, προκλητικές και επικίνδυνες. Παλαιότερα, μπορεί οι εφημερίδες να ήταν πιο “κομματικές”, όμως οι δημοσιογράφοι, χωρίς τα σημερινά “λούσα” των ολίγων, είχαν μεγαλύτερη αξιοπρέπεια. Μεσολάβησε όμως με τη χιονοστιβάδα των ηλεκτρονικών μέσων μια γενικευμένη απορρύθμιση».

[Κείμενο VI] Βεργίτσας, Η. (2008). Η άλλη δημοσιογραφία³⁴

«Θα μπορούσε να ειπωθεί –με αρκετή δόση ιστορικής αυθαιρεσίας, είναι αλήθεια– ότι ο Θουκυδίδης υπήρξε ο πρώτος δημοσιογράφος της Ιστορίας, διότι κατέγραψε γεγονότα απογυμνωμένα από τα μυθολογικά της στοιχεία, σε μια γλώσσα λαϊκή και κατανοητή από όλους. [...] Σε 26 αιώνες που μεσολάβησαν από τότε η είδηση πλέον μεταδίδεται σε κλάσματα του δευτερολέπτου και τα περιθώρια για ταυτόχρονη ανάλυσή τους ολοένα στενεύουν. Τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης αναζητούν νέες διεξόδους μπροστά στις αυξημένες απαιτήσεις του νέου είδους κοινού, που απαιτεί γρήγορη, έγκυρη, σαφή και κυρίως “έξυπνη” ενημέρωση. Μπορεί άραγε το διαδίκτυο –αν και βρίσκεται ακόμη στην εφηβική ηλικία– να εκφράσει το εξελισσόμενο αυτό αίτημα; Τι είναι τελικά αυτό που διαφοροποιεί σήμερα τα ιντερνετικά μέσα ενημέρωσης από τα παραδοσιακά;

Το πρώτο στοιχείο είναι το κοινό τους. Γνωρίζουμε, λίγο ως πολύ, το target group των εφημερίδων, της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου: το σύνολο του πληθυσμού στον χώρο εμβλείας τους, ο οποίος κατά κύριο λόγο περιορίζεται εντός εθνικών συνόρων. Στην περίπτωση των διαδικτυακών μέσων τα πράγματα είναι διαφορετικά: καταναλωτές του προϊόντος είναι αναγκαστικά όσοι διαθέτουν την τεχνική δυνατότητα να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτό. Δεύτερο στοιχείο διαφοροποίησης είναι το προφίλ του μέσου “αναγνώστη”. Το προφίλ του αναγνώστη εφημερίδας διαφοροποιείται σε πολλά σημεία από αυτό του ακροατή ραδιοφώνου και του τηλεθεατή, αλλά στη σκληρή ουσία του πράγματος υπάρχει ένα ενοποιητικό χαρακτηριστικό: η μαζικότητα. Και τα τρία παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης απευθύνονται σε όλους. Από τη

34 Το κείμενο προέρχεται από: Βεργίτσας, Η. (2008). Η άλλη δημοσιογραφία. *Το Βήμα*. Ανάκτηση από: <https://e-didaskalia.blogspot.com/2021/12/h-allh-dhmosiografia.html>

νοικοκυρά, τον οδηγό ταξί, τον δημόσιο υπάλληλο ως τον πανεπιστημιακό λειτουργό, τον φοιτητή και τον συνταξιούχο. Όλοι είναι δυνάμει “πελάτες”. Στο διαδίκτυο τα πράγματα είναι διαφορετικά. Τα ιντερνετικά μέσα ενημέρωσης απευθύνονται – ακόμη – σε μια “ελίτ” πολιτών. Πρόκειται για ανθρώπους 20-40 ετών, μέσου ως ανώτερου βιοτικού επιπέδου, συνήθως μορφωμένους και πολύγλωσσους. Για τον λόγο αυτόν το κοινό των διαδικτυακών μέσων είναι πιο απαιτητικό και πιο ενημερωμένο.

Οι διαφορές όμως γίνονται σαφέστερες σε ό,τι αφορά την αμεσότητα και τη διεισδυτικότητα της είδησης. Ο Τύπος -είναι σαφώς- ενημερώνει για τα γεγονότα με μια καθυστέρηση τουλάχιστον έξι ωρών, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στον αναγνώστη να εμβαθύνει στην είδηση, προσφέροντας την ανάλυσή της σε έναν πεπερασμένο χώρο χαρτιού. Το ραδιόφωνο είναι ευέλικτο και ενημερώνει άμεσα για γεγονότα που μόλις συνέβησαν, χωρίς όμως να έχει τη δυνατότητα να συνδέσει με τα προηγούμενα που οδήγησαν σε αυτά και χωρίς να δίνει στον ακροατή μια σφαιρική εικόνα της κατάστασης, όπως θα έκανε μια εφημερίδα. Η δε τηλεόραση είναι άμεση όσο και το ραδιόφωνο αλλά παραμένει δέσμια της εικόνας, δηλαδή του εντυπωσιασμού: γεγονότα με καλή εικόνα γίνονται βασικές και ουσιαστικές ειδήσεις. Ειδήσεις χωρίς εικόνα “θάβονται” σε μερικά δευτερόλεπτα στο τέλος των δελτίων. Το ίντερνετ είναι το μοναδικό μέσο που λειτουργεί με όλα τα πλεονεκτήματα των υπολοίπων και με τα επιπλέον που του δίνουν τα τεχνικά χαρακτηριστικά του. Ο αναγνώστης ενημερώνεται άμεσα –μέσα σε ελάχιστα λεπτά– για την είδηση που εκείνος επιθυμεί, πληροφορείται για προηγούμενα γεγονότα, έχει στη διάθεσή του απεριόριστο οπτικοακουστικό υλικό, αναλύσεις από άπειρες πηγές, αρθρογραφία και, κυρίως, όλα αυτά παραμένουν στη διάθεσή του θεωρητικά για πάντα, αποθηκευμένα κάπου στο Διαδίκτυο».

[Κείμενο VII] Ramonet, I. (2001). Εργοστάσιο επιθυμιών³⁵

«Ο 20ός αιώνας, με τον πολλαπλασιασμό των τεχνολογικών μέσων γνώρισε όχι μόνο την έκρηξη της διαφήμισης αλλά και την εκλέπτυνσή της. Η φιλοδοξία χειραγώγησης των πνευμάτων έφτασε στο επίπεδο σχεδόν μιας επιστήμης. Οι τεχνικές της πειθούς δεν έπαψαν να γίνονται πιο εκλεπτυσμένες, για να παραμερίσουν την περιφρόνησή της και να εντυπώσουν στο μυαλό τους ένα πολύ συγκεκριμένο μήνυμα.

Πώς προχωρεί λοιπόν η διαφήμιση για να φτάσει σ' εμάς; Επειδή η διαφήμιση θέλει να είναι η τέχνη της πειθούς, το κάθε μήνυμά της είναι πολύ επεξεργασμένο. Πριν από τη μετάδοσή της, μια διαφήμιση υποβάλλεται σε επιστημονικές δοκιμασίες, με τις οποίες μπορούμε να καθορίσουμε στατιστικά τις αντιδράσεις του δέκτη, αυτό που είδε πρώτα και αυτό που τού ξέφυγε. Όλα αυτά προκύπτουν από συνεργασία ειδικών που ανήκουν σε διαφορετικές επιστήμες: κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, σημειολόγοι, γλωσσολόγοι, γραφίστες, διακοσμητές.

Η διαφήμιση υπόσχεται πάντα το ίδιο πράγμα: την ευημερία, την άνεση, την αποτελεσματικότητα, την ευτυχία και την επιτυχία. Προβάλλει μια υπόσχεση ικανοποίησης. Πουλάει όνειρα, προτείνει συμβολικούς σύντομους δρόμους για μια γρήγορη κοινωνική άνοδο. Κατασκευάζει επιθυμίες και παρουσιάζει έναν κόσμο σε μόνιμες διακοπές, χαλαρό, χαμογελαστό και ανέμελο, που κατοικείται από ευτυχισμένα πρόσωπα που κατέχουν επιτέλους το θαυματουργό προϊόν που θα τους κάνει ωραίους, καθαρούς, ελεύθερους, υγιείς, επιθυμητούς, σύγχρονους... Η διαφήμιση πουλάει τα πάντα στους πάντες αδιακρίτως, σαν η μαζική κοινωνία να είναι μια κοινωνία χωρίς τάξεις. “Απέναντι σε έναν αγχωμένο κό-

35 Το κείμενο προέρχεται από: Ramonet, I. (2001). Εργοστάσιο επιθυμιών. *Le Monde Diplomatique*, Ανάκτηση από: https://ereuna.com.gr/wp-content/uploads/2020/11/Ekthesi_diag_C_Lykeiou.pdf

σμο, η διαφήμιση επικαλείται έναν κόσμο ιδανικό, απαλλαγμένο από κάθε τραγωδία, χωρίς υπανάπτυκτες χώρες, χωρίς πυρηνική βόμβα και χωρίς πολέμους. Έναν κόσμο αθώο, γεμάτο χαμόγελα και φώτα, αισιόδοξο και παραδεισένιο”, τονίζει ο σημειολόγος Λουί Κενέλ.

Σωρευτικά, οι διαφημίσεις επαναλαμβάνουν και επιβεβαιώνουν τους μεγάλους μύθους της εποχής μας: μοντερνισμός, νιάτα, ευτυχία, ψυχαγωγία, αφθονία... Η γυναίκα, για παράδειγμα, δεν αναγνωρίζεται παρά ως αντικείμενο επιθυμίας ή υπηρετικό προσωπικό. Την κυνηγούν και την ενοχοποιούν, την καθιστούν υπεύθυνη για τη βροδιά του σπιτιού ή των ρούχων, για τη γήρανση του δέρματός της και του σώματός της, για την υγεία των παιδιών και για το στομάχι του συζύγου και τις οικονομίες του νοικοκυριού. Τα παιδιά, από την άλλη, είναι ο προνομιακός στόχος. Το Ινστιτούτο του Παιδιού εκτιμά ότι περίπου το 45% της οικογενειακής κατανάλωσης επηρεάζεται άμεσα από τις επιθυμίες των παιδιών.

Σχετικά με όλα αυτά, ο Φρεντερίκ Μπεϊγκμπεντέ παρατηρεί: “Οι παλιές δικτατορίες φοβούνταν την ελευθερία της έκφρασης, λογόκριναν τις διαμαρτυρίες, φυλάκιζαν τους συγγραφείς, έκαιγαν τα επίμαχα βιβλία. Για να σκλαβώσει την ανθρωπότητα, η διαφήμιση διάλεξε τους χαμηλούς τόνους, την ελαστικότητα, την πειθώ. Ζούμε στο πρώτο σύστημα κυριαρχίας του ανθρώπου ενάντια στο οποίο ακόμη και η ελευθερία είναι αδύναμη. Αντίθετα, το σύστημα βασίζει τα πάντα στην ελευθερία, εκεί βρίσκεται η μεγαλύτερη ανακάλυψή του. Κάθε κριτική το φέρνει σε πλεονεκτική θέση, κάθε προκήρυξη ενισχύει την ψευδαίσθηση της μειλίχιας ανοχής του. Μας υποτάσσει ευγενικά”».

[Κείμενο VIII] Φίλιας, Β. (1999). “Αφθονία” και οι σύγχρονες όψεις της “απανθρωποίησης”³⁶

«[...] Όμως δίνει αλήθεια ο κόσμος μας των πάμπολλων αντικειμένων, που αγοράζουμε για άλλους ή χαρίζουμε ή χαρίζουν εκείνοι σε μας μια πλουσιότερη αίσθηση ζωής; Γίνεται η ζωή μας ανθρωπινότερη και ουσιαστικότερη; Επικοινωνούμε καλύτερα απ' ό,τι όταν ο βομβαρδισμός των διαφημίσεων δεν είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο τελειότητας ώστε ν' αγωνιούμε για την απόκτηση πραγμάτων, που είναι πολύ αμφίβολο αν τα 'χουμε ανάγκη, αν θα τα χρησιμοποιήσουμε ποτέ, αν θα τους δώσουν μια πρόσκαιρη έστω υλική ή αισθητική απόλαυση; Έχουμε ποτέ σκεφτεί μέχρι ποιο σημείο έχουμε πάψει να ελέγχουμε τη ζωή μας και να τη διαμορφώνουμε ανάλογα με τις πραγματικές ανάγκες κι επιθυμίες μας; Δεν είναι οι τελευταίες αυτές που κατευθύνουν τη ζωή μας, αλλά η ανάγκη του ώριμου καπιταλισμού να επιβιώσει, που μας μεταβάλλει όλο και περισσότερο σε καταναλωτικές μηχανές.

Ο πολύτιμος χρόνος της πεπερασμένης ζωής μας φορτίζεται με το άγχος, όχι πάντοτε της επιβίωσης, που κι αυτό έτσι κι αλλιώς δεν το 'χουμε ξεπεράσει, αλλά με την αγωνία για την απόκτηση πραγμάτων περιθωριακών, κακόγουστων και άχρηστων. Ξεγελιόμαστε μέσα στο παιχνίδι της “αφθονίας” και μπαίνουμε στο χορό της σπατάλης όταν ακόμα δεν έχουμε αντιμετωπίσει θεμελιακές αναγκαιότητες της ζωής μας. Με τον τρόπο αυτό χάσαμε και την αίσθηση του βιωμένου πράγματος, που 'ναι “δικό μας” γιατί το 'χουμε ζήσει, τ' αγαπούμε και κάτι μας συνδέει μαζί του.

Το πιο “μοντέρνο” υποτίθεται ότι είναι και το καλύτερο και χίλια δυο παλιά ωραία πράγματα τα παραγκωνίζουμε και τα πετάμε, επειδή δεν ανταποκρίνονται στις τυποποιημένες αξιώσεις, που μας σερβίρει η μαζική βιομηχανική παραγωγή.

36 Το απόσπασμα προέρχεται από: Φίλιας, Β. (1999). *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, σσ. 176-177

Μέσα σε φρενίτιδα “νεωτερισμού” ξεχάσαμε την αξία της ανθρωπίνης χειρονομίας κι επικοινωνούμε με δώρα “αποδεικτικά” των καλών μας αισθημάτων και προθέσεων εκεί, που μια γνήσια επαφή έχει πια εκλείψει. Εκείνο, που τελικά αποδεικνύουμε είναι βέβαια ότι είμαστε άνθρωποι “φτιαγμένοι” κι “επιτυχημένοι”, επομένως σε θέση να κάνουμε δώρα ανάλογα με τη θέση μας.

Άλλο αν γι’ αυτή την “επιτυχία” δεν μας μένει χρόνος να διαβάσουμε ένα βιβλίο, να χαρούμε ένα λουλούδι, να καλλιεργήσουμε μια γλάστρα. Κατάκοποι από τον ανήφορο αυτόν της “επιτυχίας” μαζευόμαστε κάπου όχι για να συζητήσουμε και να διασκεδάσουμε πραγματικά, αλλά για να θορυβήσουμε μέσα σε μια ατμόσφαιρα φορτσαρισμένης ευθυμίας και ιλαρότητας. Και όταν μαζευόμαστε και πάλι λειτουργούμε μέσα στο κλίμα του υπερκαταναλωτισμού, που μας έχει γίνει δεύτερη φύση. Τρώμε περισσότερο απ’ ό,τι μας χρειάζεται και “γλεντάμε” βαραίνοντας το στομάχι σε βαθμό, που να μην μπορούμε πια να σκεφτούμε, σε σημείο που το μυαλό μας πέφτει σε αφασία...

Η σιωπή, η έλλειψη επικοινωνίας απλώνεται ανάμεσά μας όλο και περισσότερο και το κενό που δημιουργείται προσπαθούμε να το καλύψουμε μ’ έναν ανταγωνισμό καταναλωτικής επίδειξης κι απλοχεριάς εκεί όπου πραγματική αρχοντιά και ουσιαστικός σεβασμός του άλλου έχουν πια χαθεί.

Στεκόμαστε βουβοί και παθητικοί μπροστά στην τηλεόραση και δεχόμαστε κάθε ανόητη φαντασμαγορία, κάθε ηλίθιο φιλμ και κάθε ασυνάρτητο “σόου” σαν ευχαρίστηση. Οι έμποροι του ελεύθερου χρόνου σερβίρουν αποβλακωτικά “υπερθεάματα”, που μας φαίνονται διασκεδαστικά, επειδή ξεμάθαμε να επικοινωνούμε φυσιολογικά και νιώθουμε την απειλή της πλήξης και της μοναξιάς να μας κυκλώνει από παντού.

Σημεία των καιρών, ενδεικτικά μιας γιγάντιας πολιτιστικής κρίσης κι ενός γενικευμένου κλίματος παρακμής. Αναμφισβήτητα,

και το τίμημα, που πληρώνει ο καθένας μας ατομικά και η κοινωνία στο σύνολό της είναι πολύ μεγάλο για να μπορέσει ν' αγνοηθεί. Από κάπου πρέπει ν' αρχίσει η αντίδραση προς αυτή την καθολική πορεία εκχυδαϊσμού και αλλοτρίωσης, που χαρακτηρίζει την εποχή μας.

Οι νέοι και οι σκεπτόμενοι άνθρωποι είναι η ελπίδα. Οι νέοι, γιατί διατηρούν μέσα μας ζωντανό το όνειρο και τη μεγάλη προσδοκία και δεν έχουν ακόμη παραιτηθεί ούτε συμβιβαστεί και οι σκεπτόμενοι, γιατί αρνούνται τη θυσία των γνήσιων ανθρώπινων αξιών στο Μολώχ της καταναλωτικής "ευδαιμονίας". [...]

Ο σημερινός άνθρωπος και ιδιαίτερα ο αδιάπλαστος άνθρωπος βρίσκεται κάτω από μια ψυχολογική πίεση που προκαλεί το με χίλιους τρόπους κι από χίλια δυο κανάλια προβαλλόμενο όραμα της καταναλωτικής "ευτυχίας". Σε τελευταία ανάλυση ο άνθρωπος μαθαίνει να ψάχνει γύρω του, δεν ψάχνει μέσα του για να βρει το λόγο της ύπαρξης του και το νόημα της ζωής του. Το αδιάκοπο αυτό κυνήγι του φευγαλέου αυτού οράματος μιας τελείωσης μέσα από την απόκτηση και την κατανάλωση έχει ανυπολόγιστες ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις. Εκεί πρέπει κανείς να αναζητήσει μια από τις σημαντικότερες αιτίες για το άγχος, την επιθετικότητα, την έλλειψη ανθρώπινης επικοινωνίας και τη νεύρωση, αλλά και τον ψυχρό κυνισμό και το έγκλημα. Η αίσθηση της κοινωνικής αδικίας δημιουργεί μεταρρυθμιστές ή επαναστάτες. Το καταναλωτικό, όμως, "όραμα" γεννάει και τις μορφές κοινωνικής παθολογίας, από την ανηθικότητα ως το έγκλημα, κι αυτό είναι κάτι, που δεν αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά με τη βελτίωση των μέτρων καταστολής, με την καλύτερη αστυνόμευση, αλλά με την ανάπτυξη άλλων ανθρωπινότερων κι ουσιαστικότερων αξιολογιών.

Χωρίς καλά-καλά να το συνειδητοποιούμε δάσκαλοι, δημοσιογράφοι, ηγέτες της κοινής γνώμης, τύπος και κόμματα λειτουργούμε μέσα στο πλαίσιο και με τις προδιαγραφές μιας "κοινωνίας της αφθονίας" αντί, όπως θα 'πρεπε, να κηρύσσουμε τις κατευ-

θύνσεις ότι η ζωή είναι κάτι απέραντα ουσιαστικότερο, σημαντικότερο κι ωραιότερο από τον καταναλωτικό πυρετό. Δύσκολο βέβαια σε μια κοινωνία, που λειτουργεί σ' όλη την γραμμή σ' αυτή τη βάση, να δημιουργηθούν αντισταθμίσιμα, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι έχουμε δικαίωμα να παραιτηθούμε, ακόμη και κάτω από τις σημερινές, τις τόσο αρνητικές συνθήκες».

[Κείμενο ΙΧ] 2.3. Πρωτοσέλιδο εφημερίδας Η Καθημερινή, 12. 1. 2022³⁷

ΣΗΜΕΡΑ
ΤΟ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
Φυτοφάρμακα
σε φρούτα
και λαχανικά
από Τουρκία

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ
Εγκρίνει αλλαγές
στο επόμενο Σχέδιο

Αλλάζει η εικόνα του
Ελλάδας
στο ΝΑΤΟ

Αλλάζει η εικόνα του
Ελλάδας
στο ΝΑΤΟ

Αλλάζει η εικόνα του
Ελλάδας
στο ΝΑΤΟ

Αλλάζει η εικόνα του
Ελλάδας
στο ΝΑΤΟ

ΑΕΙ χωρίς νέους καθηγητές
Μόνο το 3,8% είναι κάτω των 35 ετών, άνω των 50 οι περισσότεροι

Ανελλιπή γρήγορα βελτιώνεται η κατάσταση των καθηγητών ΑΕΙ, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι άνω των 50 ετών, ενώ μόλις το 3,8% είναι κάτω των 35 ετών. Η κατάσταση αυτή είναι το αποτέλεσμα της έλλειψης νέων καθηγητών, που οδηγεί στην αύξηση του μέσου όρου ηλικίας των καθηγητών ΑΕΙ.

Ακριβότερα
κατά 12%
τα πακέτα
διακοπών
Για το φετινό καλοκαίρι
στη Ελλάδα

Ακριβότερα κατά 12% οι τιμές των πακέτων διακοπών για το φετινό καλοκαίρι στην Ελλάδα, λόγω της αύξησης των τιμών των υπηρεσιών και των εισιτηρίων. Οι εταιρείες διακοπών ανακοίνωσαν την αύξηση των τιμών των πακέτων διακοπών για το φετινό καλοκαίρι στην Ελλάδα.

Αλλάζει και πάλι τους στρατηγούς του ο Πούτιν

Μέλος της διοίκησης του στρατού, ο αρχηγός του στρατού, ο αρχηγός της αεροπορίας, ο αρχηγός της ναυτικής, ο αρχηγός της αεροπορίας και ο αρχηγός της αεροπορίας.

Οι τρεις πηγές
στην αγορά
ενέργειας

ΟΟΣΑ - Γιατί είναι υψηλά οι τιμές ενέργειας στην αγορά, λόγω της αύξησης των τιμών των πετρελαιοειδών και των αερίων. Η ΟΟΣΑ αναμένει ότι οι τιμές της ενέργειας θα συνεχίσουν να αυξάνονται.

Στο Τατόι η τολμή του τέως βασιλιά Κωνσταντίνου

Οι αίθουσες του παλατιού στο Τατόι, όπου ο βασιλιάς Κωνσταντίνος φιλοξένησε τον βασιλιά της Γερμανίας και τον βασιλιά της Ολλανδίας.

Ενωση και
ερωτήματα
για την Τουρκία

Ενωση και ερωτήματα για την Τουρκία, λόγω της αύξησης των τιμών των πετρελαιοειδών και των αερίων. Η ΟΟΣΑ αναμένει ότι οι τιμές της ενέργειας θα συνεχίσουν να αυξάνονται.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ
Η εποχή
της αρμονίας

Η εποχή της αρμονίας, λόγω της αύξησης των τιμών των πετρελαιοειδών και των αερίων. Η ΟΟΣΑ αναμένει ότι οι τιμές της ενέργειας θα συνεχίσουν να αυξάνονται.

ΕΧΘΡΟΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ
Η Ελλάδα και οι σύμμαχοί της

Η Ελλάδα και οι σύμμαχοί της, λόγω της αύξησης των τιμών των πετρελαιοειδών και των αερίων. Η ΟΟΣΑ αναμένει ότι οι τιμές της ενέργειας θα συνεχίσουν να αυξάνονται.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
Μοχθήματα αθλητών ειδήσεων

Αθλητές σε αγώνα, λόγω της αύξησης των τιμών των πετρελαιοειδών και των αερίων. Η ΟΟΣΑ αναμένει ότι οι τιμές της ενέργειας θα συνεχίσουν να αυξάνονται.

37 Ανάκτηση από: https://www.kathimerini.gr/

Εργασίες - Projects

1. Μελετήστε το **Κείμενο I** και **συζητήστε** με τον/την Κ/Κ σας για τις δυνατότητες και τα προβλήματα που παρουσιάζουν τα σύγχρονα Μέσα Ενημέρωσης. Αφού ανταλλάξετε απόψεις πάνω στο θέμα, να συντάξετε δυο ξεχωριστές παραγράφους στο τετράδιό σας, αναπτύσσοντας από τη μια τα θετικά των σύγχρονων ΜΜΕ και από την άλλη την αρνητική τους πλευρά.
2. Έχετε διαβάσει ποτέ μια πολιτική εφημερίδα; Μελετήστε το **Κείμενο II** της Αποστολίδου. Προσπαθήστε να ξεφυλλίσετε μια πολιτική εφημερίδα και **συζητήστε** με τον/την Κ/Κ για όσα σας ελκύουν και σας απομακρύνουν από την ανάγνωση εφημερίδων στις μέρες μας.
3. Αφού μελετήσετε το **Κείμενο V**, να **καταγράψετε** στο τετράδιό σας μια λίστα με τις βασικές αρχές της δημοσιογραφικής δεοντολογίας οι οποίους και πρέπει να τηρούνται από τους/τις δημοσιογράφους της εποχή μας.
4. **Κείμενο VII:** «Επειδή η διαφήμιση θέλει να είναι η τέχνη της πειθούς, το κάθε μήνυμά της είναι πολύ επεξεργασμένο»: Να **εξηγήσετε** -με βάση το κείμενο- το νόημα αυτής της περιόδου σε μια παράγραφο.
5. Να μελετήσετε το **Κείμενο III** και να **συνοψίσετε** σε μια παράγραφο 60-70 λέξεων τα χαρακτηριστικά και τις συνήθειες της γενιάς Ζ όπως τα διατυπώνει ο Higgs. Να αξιολογήσετε την Περίληψή σας με βάση τις οδηγίες του ΙΕΠ. Σε περίπτωση που εντοπίζονται αρκετές αδυναμίες, να συντάξετε ξανά (με τη βοήθεια του/της Κ/Κ σας) την περίληψή σας.
6. **Κείμενο IV:** «Για πολλούς αναλυτές ... ανάλογη ιδεολογική τοποθέτηση»: Αφού **χωρίσετε** το παραπάνω απόσπασμα σε διαφορετική μέρη, να **συντάξετε μια περίοδο-σημείωση** για καθένα από αυτά που να πυκνώνει το νόημά του. Στη συνέχεια, να χρησιμοποιήσετε αυτές τις σημειώσεις και να **αποδώσετε** σε μια παράγραφο 70-80

- λέξεων το νόημα αυτού του αποσπάσματος. Να αξιοποιήσετε τις βασικές τεχνικές πύκνωσης και να χρησιμοποιήσετε υποχρεωτικά θεματική περίοδο στο κείμενό σας.
7. **Κείμενο VIII:** «Ο πολύτιμος χρόνος της πεπερασμένης ... σε αφασία...»: Αξιοποιώντας το περιεχόμενο του συγκεκριμένου αποσπάσματος, **να συνοψίσετε** σε μια παράγραφο 70-80 λέξεων, τα προβλήματα που δημιουργεί στον άνθρωπο η ανάγκη για (υπερ)κατανάλωση. Να αξιολογήσετε -με βάση τις οδηγίες του ΙΕΠ- την περίληψή σας.
 8. **Κείμενο I: έναρξη, δυνατότητες, άμεσα, πληροφόρησης, προβολής.** Να συντάξετε μια **συνώνυμη** λέξη για καθεμία από τις παραπάνω. Στη συνέχεια, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας για τις κοινωνικές και γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες.
 9. **Κείμενο I:** «Η κοινωνία όχι μόνο συνεχίζει να υπάρχει με τη μετάδοση, με την επικοινωνία, αλλά υπάρχει στη μετάδοση, στην επικοινωνία»: Να **σχολιάσετε** τη συγκεκριμένη άποψη σε μια παράγραφο 70-80 λέξεων.
 10. **Κείμενο II:** [Τίτλος]: *Διαβάζουμε εφημερίδες*. Να σχολιάσετε την **επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα** του **τίτλου** που επέλεξε η συγγραφέας, κάνοντας αναφορά στο **περιεχόμενο** του κειμένου αλλά και στις **γλωσσικές επιλογές** της συγγραφέως.
 11. Να μελετήσετε το **Κείμενο V** και να προσπαθήσετε να το εντάξετε σε ένα από τα παρακάτω **κειμενικά είδη: δοκίμιο, άρθρο, επιφυλλίδα, χρονογράφημα**. Πριν καταλήξετε στην απάντησή σας, να καταγράψετε στο τετράδιό σας -με τη βοήθεια του/της Κ/Κ τις βασικές διαφορές ανάμεσα σε αυτά τα κειμενικά είδη. Μετά την ολοκλήρωση της καταγραφής και της δραστηριότητας, συζητήστε με τον/την Κ/Κ και για τα υπόλοιπα κειμενικά είδη: **αφηγηματικά, περιγραφικά, εξηγητικά, επιχειρηματολογικά, πολυτροπικά / ομιλία, επιστολή, ημερολόγιο / αυτοβιογραφικά κείμενα**.

- 12. Κείμενο I:** «Ορισμένοι ιστορικοί θεωρούν ... στη μετάδοση, στην επικοινωνία». Ποια είναι το **ρηματικό πρόσωπο** και η έγκλιση που επικρατούν στο συγκεκριμένο απόσπασμα; Για ποιον λόγο η συγγραφέως πιστεύετε ότι κατέληξε σε αυτές τις γλωσσικές επιλογές; Να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας τη λειτουργία των διαφορετικών **ρηματικών προσώπων** και των διαφορετικών **εγκλίσεων**.
- 13. Κείμενο II:** «Την ξεκοκάλιζα (να ένα ρήμα που χρησιμοποιείται μόνο για την ανάγνωση εφημερίδων!) διατρέχοντας...»: Για ποιον λόγο η συγγραφέας χρησιμοποιεί τις **παρενθέσεις**. Να απαντήσετε αφού πρώτα συζητήσετε με τον/την Κ/Κ για τις λειτουργίες των **σημείων στίξεων** (να συμπεριλάβετε στη συζήτηση και τη λειτουργία της άνω τελείας).
- 14. Κείμενο III:** «Σύμφωνα με την Αμερικανίδα ψυχολόγο και αναλύτρια δημοσιογραφικών στοιχείων Τζιν Μ. Τουέντζ, η συνεχής πρόσβαση στο κινητό διαδίκτυο έχει καθορίσει αυτή τη γενιά και έχει προκαλέσει μια απροσδόκητη αλλαγή στη συμπεριφορά της»: Πώς συνδέονται (**παρατακτικά ή υποτακτικά**) οι προτάσεις στο συγκεκριμένο απόσπασμα; Ποιο είναι το αποτέλεσμα στον αναγνώστη; Να απαντήσετε στην ερώτηση αφού πρώτα καταγράψετε στο τετράδιό σας τους παρατακτικούς συνδέσμους. Στη συνέχεια συζητήστε και για τις **δευτερεύουσες προτάσεις** δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στις δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις.
- 15. Κείμενο VII:** «“Απέναντι σε έναν αγχωμένο κόσμο, η διαφήμιση επικαλείται έναν κόσμο ιδανικό, απαλλαγμένο από κάθε τραγωδία, χωρίς υπανάπτυκτες χώρες, χωρίς πυρηνική βόμβα και χωρίς πολέμους. Έναν κόσμο αθώο, γεμάτο χαμόγελα και φώτα, αισιόδοξο και παραδεισένιο”, τονίζει ο σημειολόγος Λουί Κενέλ.»: Για ποιον λόγο ο συγγραφέας κάνει **επίκληση στην αυθεντία**; Να απαντήσετε λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο του κειμένου. Στη συνέχεια, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ για τους βασικούς **τρόπους πειθούς** αλλά και για τα διαφορετικά γνωρίσματα που παρουσιάζει η **Πειθώ** στον **πολιτικό, επιστημονικό, διαφημιστικό και δικανικό λόγο**.

- 16. Κείμενο VI:** «Ο αναγνώστης ενημερώνεται άμεσα –μέσα σε ελάχιστα λεπτά– για την είδηση που εκείνος επιθυμεί, πληροφορείται για προηγούμενα γεγονότα, έχει στη διάθεσή του απεριόριστο οπτικο-ακουστικό υλικό, αναλύσεις από άπειρες πηγές, αρθρογραφία και, κυρίως, όλα αυτά παραμένουν στη διάθεσή του θεωρητικά για πάντα, αποθηκευμένα κάπου στο Διαδίκτυο»: Πόσο **βέβαιος** παρουσιάζεται ο συγγραφέας για τις παραπάνω απόψεις; Να απαντήσετε στην ερώτηση κάνοντας αναφορά στα ρήματα, στις εγκλίσεις και στην τροπικότητα. Στη συνέχεια, να καταγράψετε στο τετράδιό σας τα δυο διαφορετικά είδη **τροπικότητας** καθώς και τις υποκατηγορίες τους.
- 17. Κείμενο VI:** «Οι διαφορές όμως ... κάπου στο Διαδίκτυο»: Πώς αναπτύσσεται η συγκεκριμένη παράγραφος; Για ποιον λόγο ο συγγραφέας επέλεξε **να αναπτύξει την παράγραφό του** με αυτόν τον τρόπο; Να απαντήσετε στην ερώτηση λαμβάνοντας υπόψιν το περιεχόμενο του κειμένου και αφού πρώτα συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας για όλους τους βασικούς **τρόπους ανάπτυξης μιας παραγράφου**.
- 18. Κείμενο III:** Για ποιον λόγο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στην τρίτη παράγραφο **τεκμήρια**; Αφού απαντήσετε σε μια παράγραφο, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ για τη διαφορά μεταξύ **επιχειρήματος** και **τεκμηρίων**.
- 19. Κείμενο VII:** «Η διαφήμιση υπόσχεται πάντα το ίδιο πράγμα: την ευημερία, την άνεση, την αποτελεσματικότητα, την ευτυχία και την επιτυχία. Προβάλλει μια υπόσχεση ικανοποίησης. Πουλάει όνειρα, προτείνει συμβολικούς σύντομους δρόμους για μια γρήγορη κοινωνική άνοδο»: Ποια μορφή **σύνταξης (ενεργητική ή παθητική)** επιλέγει ο συγγραφέας και για ποιον λόγο; Να απαντήσετε λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο του αποσπάσματος. Στη συνέχεια να μετατρέψετε τη συγκεκριμένη σύνταξη στην αντίθετη μορφή της.
- 20. Κείμενο VI:** «Τι είναι τελικά αυτό που διαφοροποιεί σήμερα τα ιντερνετικά μέσα ενημέρωσης από τα παραδοσιακά;»: Για ποιον λόγο ο συγγραφέας επιλέγει τη χρήση του **ερωτήματος**; Να απα-

ντήσετε κάνοντας αναφορά τόσο στην **επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα** όσο και στη σημασία για την **οργάνωση** του κειμένου.

21. Να μελετήσετε προσεκτικά τα δυο πρωτοσέλιδα εφημερίδων (**Κείμενα ΙΧ και Χ**). Να καταγράψετε δυο παραγράφους το βασικό περιεχόμενο των πρωτοσέλιδων και στη μια τρίτη παράγραφο τα συμπεράσματά σας για το πού δίνει η έμφαση η καθεμία. Στη συνέχεια, να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας για τα **πολυτροπικά** κείμενα.
22. **Κείμενο VII:** «Ο σημερινός άνθρωπος και ιδιαίτερα ο αδιάπλαστος άνθρωπος βρίσκεται κάτω από μια ψυχολογική πίεση που προκαλεί το με χίλιους τρόπους κι από χίλια δυο κανάλια προβαλλόμενο όραμα της καταναλωτικής “ευτυχίας”»: **Να μεταβάλετε τον βαθμό βεβαιότητας** έτσι ώστε να δηλώνεται **α.** η δυνατότητα και **β.** η πιθανότητα.
23. **Κείμενο VI:** «Στην περίπτωση των διαδικτυακών μέσων τα πράγματα είναι διαφορετικά: καταναλωτές του προϊόντος είναι αναγκαστικά όσοι διαθέτουν την τεχνική δυνατότητα να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτό. Δεύτερο στοιχείο διαφοροποίησης είναι το προφίλ του μέσου “αναγνώστη”. Το προφίλ του αναγνώστη εφημερίδας διαφοροποιείται σε πολλά σημεία από αυτό του ακροατή ραδιοφώνου και του τηλεθεατή, αλλά στη σκληρή ουσία του πράγματος υπάρχει ένα ενοποιητικό χαρακτηριστικό: η μαζικότητα»: **Να μεταγράψετε** το συγκεκριμένο απόσπασμα έτσι ώστε να παρουσιαστεί με πιο οικείο και καθημερινό **ύφος**.
24. **Κείμενο IV:** «Σύμφωνα με τον γνωστό πανεπιστημιακό Cass Sunstein, αυτό το οποίο είναι καθοριστικό με το Διαδίκτυο δεν είναι ότι δίνει τη δυνατότητα στον πολίτη να έχει περισσότερη πληροφόρηση»: Πώς μεταφέρονται οι απόψεις του πανεπιστημιακού (**με ευθύ ή με πλάγιο λόγο**); Να μεταγράψετε τις απόψεις στην αντίθετη μορφή και να εξηγήσετε ποιο είναι το αποτέλεσμα της χρήσης από τη μια του ευθύ λόγου και από την άλλη του πλάγιου λόγου.

25. **Κείμενο VI:** «Το ραδιόφωνο είναι ευέλικτο και ενημερώνει άμεσα για γεγονότα που μόλις συνέβησαν, χωρίς όμως να έχει τη δυνατότητα να συνδέσει με τα προηγούμενα που οδήγησαν σε αυτά και χωρίς να δίνει στον ακροατή μια σφαιρική εικόνα της κατάστασης, όπως θα έκανε μια εφημερίδα»: Να **χωρίσετε** τη συγκεκριμένη περίοδο σε **προτάσεις** και να δηλώσετε το **είδος** της καθεμίας και τον **τρόπο (παρατακτικά, υποτακτικά)** με τον οποίο συνδέεται με την επόμενη. Στη συνέχεια να **εξομαλύνετε** τον **μακροπερίοδο** λόγο, αφού πρώτα συζητήστε με τον/την Κ/Κ για τον λόγο για τον οποίο επιλέχτηκε από τον συγγραφέα ο μακροπερίοδος λόγος.
26. **Κείμενο VIII:** «Σχετικά με όλα αυτά, ο Φρεντερίκ Μπεϊγκμπεντέ παρατηρεί ... Μας υποτάσσει ευγενικά”», **Κείμενο IV:** «Ωστόσο, το πρόβλημα δεν είναι απλώς ... με πολλά πειράματα». Να **συγκρίνετε** τα δυο αποσπάσματα ως προς **το περιεχόμενο, τη λειτουργία της γλώσσας, το ύφος, το λεξιλόγιο** αλλά και τα **ρηματικά πρόσωπα**.
27. Να μελετήστε το **Κείμενο I** και **V**. Συζητήστε με τον/την Κ/Κ για τα ΜΜΕ, τα θετικά και τα αρνητικά τους αλλά και για τις αρχές της δημοσιογραφικής δεοντολογίας. Στη συνέχεια, να προετοιμάσετε ένα σχεδιάγραμμα και να συντάξετε ένα κείμενο 300-400 λέξεων που θα έχει τη μορφή **άρθρου** γνώμης που θα δημοσιευτεί στον σχολικό τύπο: Με αφορμή, τη συζήτηση που έγινε στην τάξη για τα ΜΜΕ, να αναφερθείτε στη θετική και στην αρνητική πλευρά των ΜΜΕ. Μετά την ολοκλήρωση της σύνταξης του κειμένου, να το αξιολογήσετε με βάση τις οδηγίες του ΙΕΠ.
28. **Κείμενο IV:** «Οι εφημερίδες θα είναι ο μοναδικός χώρος, στον οποίο ο αναγνώστης θα μπορεί να βρει συγκεντρωμένες, τόσο τις απόψεις με τις οποίες συμφωνεί όσο και αυτές με τις οποίες διαφωνεί»: Συμφωνείτε με την παραπάνω άποψη; Ποια είναι η προσωπική σας σχέση με την ανάγνωση εφημερίδων; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα **άρθρο** 300-400 λέξεων που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας με αφορμή τη συζήτηση για τα ΜΜΕ που προηγήθηκε στην τάξη.

29. Να μελετήσετε το **Κείμενο VII** και να συζητήσετε με τον/την Κ/Κ σας για τους παράγοντες που συντελούν στην επιτυχία μιας διαφήμισης, στη θετική αλλά και στην αρνητική πλευρά της διαφήμισης. Στη συνέχεια, να συντάξετε έναν **προσχεδιασμένο προφορικό λόγο** (300-400 λέξεις), ο οποίος και θα εκφωνηθεί από εσας σε μια εκδήλωση που διοργανώνει ο δήμος σας για τα ΜΜΕ και την Διαφήμιση στην εποχή μας. Στην ομιλία σας να αναπτύξετε τις απόψεις σας για την αρνητική πλευρά της Διαφήμισης αλλά και τους τρόπους με τους οποίους το άτομο και η Πολιτεία μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση αυτών των παθογενειών. Να φροντίσετε έτσι ώστε το κείμενό σας να έχει **α.** προσφώνηση – αποφώνηση, **β.** αναφορά στην εκδήλωση και στην ιδιότητά σας (στον πρόλογο), **γ.** συμπέρασμα και ευχαριστίες (στον επίλογο), **δ.** εναλλαγή α', β', γ' προσώπου.
30. Να μελετήσετε το **Κείμενο III**. Ποια είναι η σχέση σας με το κινητό και με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης; Τι θα αλλάζατε στον τρόπο με τον οποίο χειρίζεστε τα μέσα αυτά; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα κείμενο 300-400 λέξεων που θα έχει τη μορφή **στοχαστικού δοκιμίου**. Βεβαιωθείτε, πριν τη συγγραφή του, ότι έχετε κάνει επανάληψη στη θεωρία που αφορά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των στοχαστικών δοκιμίων και στις διαφορές του με το αποδεικτικό. Μετά την ολοκλήρωση της σύνταξης, μπορείτε να θυμηθείτε -με τη βοήθεια του/της Κ/Κ σας- τις διάφορες **διακρίσεις των κειμενικών ειδών**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της μελέτης, όπως διαφαίνεται με ευκρίνεια στο κεφάλαιο της *Περίληψης* και της *Εισαγωγής*, ήταν να διερευνηθεί κατά πόσο τα σχολικά εγχειρίδια ανταποκρίνονται στις επιταγές του ΠΣ για τις ΠΕ-κυρίως, όμως, ήταν να διερευνηθεί, να καταλήξει και να προτείνει έναν νέο τρόπο οργάνωσης/διάρθρωσης της ύλης (να προτείνει ένα **διδακτικό μοντέλο**), βασισμένος στις αρχές της ΚΠ, αξιοποιώντας ένα στοχευμένο **δίκτυο κειμένων**, πάνω στο οποίο μπορούν να αξιοποιηθούν **εργασίες-projects**, οι οποίες -με συνεργατική προσέγγιση μεταξύ Κ/Κ και Μ/Μ- μπορούν να εξαντλούν όλα τα ζητήματα της θεωρίας σε καθένα από αυτά τα δίκτυα κειμένων (θεματικοί κύκλοι/θεματικές ενότητες) ήδη από την πρώτη τάξη του Λυκείου. Κάτι τέτοιο, θα έκανε τους/τις Μ/Μ να είναι πολύ καλύτερα προετοιμασμένοι για την τελική εξέταση των ΠΕ και κατ' εξακολούθηση θα είναι σε θέση να έχουν καλύτερες επιδόσεις. Παράλληλα, η προσοχή στη διάρθρωση της ύλης και στη σειρά της συζήτησης και ανάλυσης των θεματικών κύκλων, καθώς και η *συνεργασία* που προάγεται (μεταξύ Κ/Κ και Μ/Μ) μέσα από τις εργασίες-projects αλλά και η *συνομιλία* του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας με άλλα σημαίνοντα μαθήματα όπως η Πολιτική Παιδεία και η Φιλοσοφία, θα βοηθούσε πραγματικά τους/τις Μ/Μ να αντιληφθούν -πέρα από τα ζητήματα θεωρίας- τον ρόλο τους στην κοινωνία και τις υποχρεώσεις που έχουν ως *δυνάμει* ενήλικες ευαισθητοποιημένοι και ενεργοί πολίτες.

Έτσι, στο συγκεκριμένο -τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, παρουσιάζονται τα **συμπεράσματα** που προκύπτουν μετά την παραπάνω μεθοδολογική διαδικασία που ακολούθησε ο γράφων. Το κεφάλαιο των *Συμπερασμάτων* διαρθρώνεται σε επιμέρους ενότητες και συγκεκριμένα: (α) στη συζήτηση σχετικά με τα ευρήματα που αναλύθηκαν, (β) στα συμπεράσματα τα οποία συνάγονται, (γ) στους περιορισμούς που εκ των πραγμάτων πρέπει να ληφθούν υπόψιν μετά την ολοκλήρωση της μελέτης, (δ) στις επιπτώσεις που έχει η παρούσα εργασία στον κλάδο της διδακτικής της Νεοελληνικής Γλώσσας και (ε) στις προτάσεις που μπορούν να γίνουν για μελλοντικές έρευνες που θα βοηθήσουν ακόμα περισσότερο στην διερεύνηση του ζητήματος της διδακτικής της Νεοελληνικής Γλώσσας κατά την προετοιμασία των Μ/Μ για τις ΠΕ.